

Rapport

Konstbranschen i siffror 2017

**Konstnärernas
Riksorganisation.**

Förord.

Går det att beskriva konstbranschen?

Konstnärernas Riksorganisation har med stöd från Tillväxtverket tagit initiativ till ett samarbete med representanter från Bildupphovsrätt, Svenska Galleriförbundet, Konstnärscentrum Öst, Konsthantverkensentrum, Svenska Konstnärsförbundet och Sveriges Konstföreningar för att gemensamt definiera konstbranschen, undersöka den och få större kunskap om hur den fungerar.

Rapporten är framtagen av Volante Research som tidigare gjort liknande rapporter på andra kulturområden.

I förstudien som föregick denna undersökning identifierades de viktiga aktörerna som delades in i tre övergripande kategorier; konstnärer, förmedlare och köpare. När vi tittade närmare på vilken officiell statistik som finns kunde vi konstatera att det saknas avgränsad statistik för de enskilda aktörerna på området. Vi valde därför att fokusera på att beskriva branschen i stort och skapa en rapport som bygger på befintlig statistik. Detta för att undersökningen ska kunna repeteras med viss regelbundenhet och efterhand också byggas på med olika fördjupningsstudier. Den statistik vi använder kommer i huvudsak

från Statistiska Centralbyrån, Bildupphovsrätt och Sveriges Konstföreningar.

Konstbranschen är komplex och att genomföra en branschundersökning som är definierad tillsammans med ovan nämnda samarbetspartners är ett steg mot ökad förståelse av och för hela branschen som förhoppningsvis ger mersmak och incitament till aktörerna att utveckla och stärka konsten och dess ekonomiska villkor. Grundtanken i projektet är att utvecklas branschen så gynnar det alla dess aktörer.

Konstnärernas Riksorganisation vill särskilt rikta ett varmt tack till alla som bidragit i arbetet. Till alla de som deltagit i referensgruppen*, till Mats Lindberg (VD Bildupphovsrätt) och Greta Burman (Förbundsdirektör Sveriges Konstföreningar) som hjälpt till att ta fram statistik, till Jun-Hi Wennergren Nordling (koordinator i projektet) samt till Joakim Sternö (analytiker Volante Research) och Tobias Nielsén (VD & senior analytiker Volante Research) som skrivit rapporten.

Eva Månsson
Konstnärernas Riksorganisation,
Verksamhetschef

Sammanfattning

Den här rapporten beskriver konstbranschen och belyser den med ekonomisk statistik kring olika områden. Beskrivningen av branschen innefattar hur konstbranschens system ser ut och hur den fungerar utifrån olika aktörer och marknader.

I projektet har det varit en utmaning att mäta branschen då det saknas strukturer för insamling av data från den officiella statistiken och data från organisationer inom branschen. Rapporten fokuserar därmed i huvudsak på försäljning av konst och presenterar statistik kring sex stycken områden inom branschen. Nedan presenteras några av rapportens resultat:

Gallerier och konsthandlare omsatte cirka 1,3 miljarder kronor år 2015. Det är en ökning med nära 432 miljoner i fasta priser sedan 2008. Samtidigt har antalet galleri- och konsthandelsföretag minskat under samma period från 923 företag år 2008 till 809 företag år 2015.

Auktionsföretagens försäljning av konst uppgick till 361 miljoner kronor år 2016 – en ökning med 28,3 procent mot föregående år. I dessa siffror ingår endast en avgränsad del av auktionsmarknaden som utgörs av följerättsbaserad försäljning.

Under de senaste 30 åren har inköpen av offentlig konst legat på omkring 120 miljoner kronor per år i fasta priser, enligt inrapporterade uppgifter till Bildupphovsrätt. Det innefattar både löskonst och beställd konst. Kommuner står för cirka 60 procent av inköpen.

Sedan 1930-talet har 53 procent av de registrerade inköpen av offentlig konst haft en man som upphovsperson. Under de senaste tio åren har en kvinna varit upphovsperson till 55 procent av de inköpta konstverken. Statistik kring den upphovsrättsliga intäkten för konstnärer, så kallad individuell visningsersättning, tyder på att även om fler kvinnor är upphovsperson till offentliga verk har en större andel av de dyrare inköpen gjorts från konstnärer som är män.

Sverige har en lång tradition av konstföreningar, både av allmänna och så kallade arbetsplatsföreningar. Konstföreningarna köper in konst till sina medlemslotterier för cirka 60 miljoner kronor per år. Inköpen har dock minskat från dryga 140 miljoner kronor i slutet av 1990-talet. Antalet arbetsplatsföreningar har under samma period minskat från cirka 1 000 stycken till 350 stycken.

Värdet på den svenska varuexporten av konst har legat ungefär mellan 100 miljoner och 350 miljoner kronor per år sedan 1995, variationen har dock varit stor mellan enskilda år. Värdet på importen av konst har stigit från cirka 100 miljoner till drygt 260 miljoner kronor från år 2010 till 2016. Toppar i importen låg dock kring millennieskiftet med upp till drygt 600 miljoner kronor.

Resultaten ser delvis olika ut för de områden som har varit i fokus i denna rapport men den övergripande utvecklingen är en ökning. Särskilt kring exporten för gallerier och konsthandlare.

Rapport

Konstnärernas Riksorganisation.

Innehåll

Inledning	6
Uppdraget	6
Metod	7
Disposition	7
DEN SVENSKA KONSTBRANSCHEN	8
Konstbranschen och den övriga ekonomin	8
Vad menar vi med bransch?	9
Konstmarknaderna	10
Modell över konstbranschen	10
Aktörer och marknadsplatser	10
Gallerier och konsthandlare	12
Auktionsförsäljning av konst	17
Inköp av offentlig konst	18
Konstföreningar	23
Konstnärer	26
Internationalisering och varuexport	30
Så har vi mätt	36
Mätmetod	36
Övergripande kring statistiska källor	36
Svårt att separera förstahands- och andrahandsmarknaderna	36
Olika siffror kring auktionsmarknaden	37
Inköp av offentlig konst	38
Officiella statistiken fångar långt ifrån alla konstnärer	38
Bortfall inom varustatistiken	39
Reflektioner och utblick kring tillgänglig statistik för konstbranschen	39
Avslutande diskussion	40
Vidare studier	40
Bilagor	41
Bilaga 1 – Konstbranschens aktörer	41
Bilaga 2 – statistiska koder	43
SNI-koder	43
Varukoder	43
Bilaga 3 – Referenspersoner	43
Referensgruppen	43
Intervjupersoner	43

Inledning

För första gången har statistik kring den svenska konstbranschens ekonomiska utveckling sammanställts i en rapport. ”Konstbranschen i siffror 2017” beskriver konstbranschen – dess uppbyggnad kring olika marknader och aktörer – och redogör för statistik av försäljning inom sex olika områden.

Uppdraget

Uppdraget till denna rapport har varit dels att beskriva den svenska konstbranschen och dess system, dels att utveckla en mätmetod och genomföra en mätning av den svenska konstbranschen. Rapporten bygger vidare på en förstudie kring den svenska konstbranschen som gjordes under hösten 2015.

Utgångspunkten för uppdraget har varit ett pragmatiskt och explorativt förhållningssätt. Ett pragmatiskt förhållningssätt har inneburit att metodutvecklingen har utgått ifrån de delar som är möjliga att mäta och där det i någon form finns insamlade uppgifter. I uppdraget har det inte ingått att genomföra primärundersökningar, exempelvis enkätstudier.

Ett explorativt förhållningssätt har inneburit att en del i projektet har varit att utforska hur statistiken som olika typer av organisationer sammanställer kan bearbetas. Det vill säga bearbetas för att beskriva konstbranschens utveckling snarare än det statistikens insamlingssyfte kan ha varit ursprungligen.

Syfte och frågeställningar

Syftet med denna rapport är att beskriva konstbranschen utifrån hur aktörer inom branschen verkar och utveckla en mätmetod för att beskriva den ekonomiska utvecklingen. Utgångspunkten för projektet har varit att besvara frågan: hur stor är den svenska konstbranschen? Tidigt i projektet stod det klart att denna fråga inte skulle vara möjlig att besvara utifrån projektets resurser då det inom delar av branschen saknas tillgängliga uppgifter. Följande frågor ligger därför till grund för studien:

1. Hur kan vi beskriva den svenska konstbranschen?
2. På vilka sätt går det nu att mäta olika delar av den svenska konstbranschen?
3. Vad säger dessa mätpunkter om branschens utveckling som helhet?

Metod

Tyngdpunkten av metoden i denna rapport bygger på datainsamling från sekundärkällor. Intervjuer och en referensgrupp som knutits till projektet har använts för att fördjupa förståelsen av branschen som helhet och för att kvalitetsgranska resultatet av sekundärdata.

Syftet med studien har även varit att identifiera kring vilka delar av konstbranschen som det idag förs statistik och inom vilka områden det saknas sammanställd sådan.

Sekundärdata

Statistiken som presenteras i denna rapport bygger i huvudsak på uppgifter som är hämtade från Statistiska Centralbyrån och organisationen Bildupphovsrätt. Ytterligare statistik har bearbetats som är hämtad från Riksförbundet för Sveriges konstföreningar, UN Comtrade Database och årsredovisningar för enskilda bolag. I kapitlet ”Så har vi mätt” förs en utförlig diskussion kring mätmetoderna.

Intervjuer

Kvalitativa semistrukturella intervjuer har genomförts med olika typer av aktörer inom konstbranschen. Syftet med intervjuerna har varit tvådelat. För det första för att fördjupa förståelsen för hur verksamheterna fungerar – det vill säga på vilket sätt de verkar och vilka tjänster de erbjuder och hur deras affärsmodell ser ut. Frågor har även berört hur de upplever att konstbranschen och marknaden har utvecklats under de senaste åren och vilka utmaningar de ser att branschen står inför den närmsta framtiden.

Det andra syftet med intervjuerna har varit en kvalitetsgranskning av den insamlade statistiken och kunnat bidra med tolkningar av resultatet, det vill säga förklaringar till att utvecklingen av det som har varit möjligt att mäta.

Referensgrupp

Till projektet har knutits en referensgrupp med personer som på olika sätt är verksamma inom konstbranschen. Gruppen har träffats vid ett par tillfällen för att i huvudsak diskutera studiens upplägg och att kommentera resultat för att fördjupa rapportens analys. Delar av referensgruppen har även bidragit med genomläsning av rapporten. I bilaga 3 listas de personer som har ingått i referensgruppen.

Disposition

Rapporten är uppbyggd kring fyra kapitel. Efter detta inledande kapitel följer ett kapitel som består av två huvudsakliga delar. Den första delen utgör en introducerande beskrivning av vad som definierar en bransch och konstbranschen i synnerhet. Den andra delen fördjupar beskrivningen av olika aktörer som utgör konstbranschen och siffror över utvecklingen inom olika delar av konstbranschen.

Det tredje kapitlet består av en metoddiskussion som beskriver hur mätningen har genomförts och vilka utmaningar det har inneburit att mäta konstbranschen. Det fjärde och sista kapitlet består av en avslutande diskussion med reflektioner kring genomförandet av rapporten och möjliga vidare studier.

Den svenska konstbranschen

I denna del beskriver vi hur vi i denna rapport definierar en bransch och gör en introduktion till konstbranschens olika marknader, vilka är centrala för att förstå hur branschens aktörer är sammanlänkade i varandra. Definitionen och avgränsningen är inte vår egen – den är ett resultat av diskussioner och workshops med aktörer i konstsektorn, däribland vår uppdragsgivare Konstnärernas riksorganisation, liksom av andra studier på andra håll i världen.

Konstbranschen och den övriga ekonomin

Innan vi går in på att fokusera diskussionen på konstbranschen vill vi kortfattat lyfta hur konstbranschen är en del av ett större ekonomiskt system där pris och ekonomiskt värde inte alltid är samma sak. Detta är viktigt att ha med sig både utifrån ett kultur- och näringspolitiskt perspektiv. Figur 1, med fem stycken cirklar, visar hur relationer mellan olika typer av aktörer hänger ihop i ett system som även innefattar den övriga ekonomin. Det vi i denna rapport fokuserar på är en avgränsad del i detta system. Framför allt kan konstbranschen sägas, utifrån perspektivet i denna rapport, utgöra de två innersta cirklarna.

1. Konstnärer

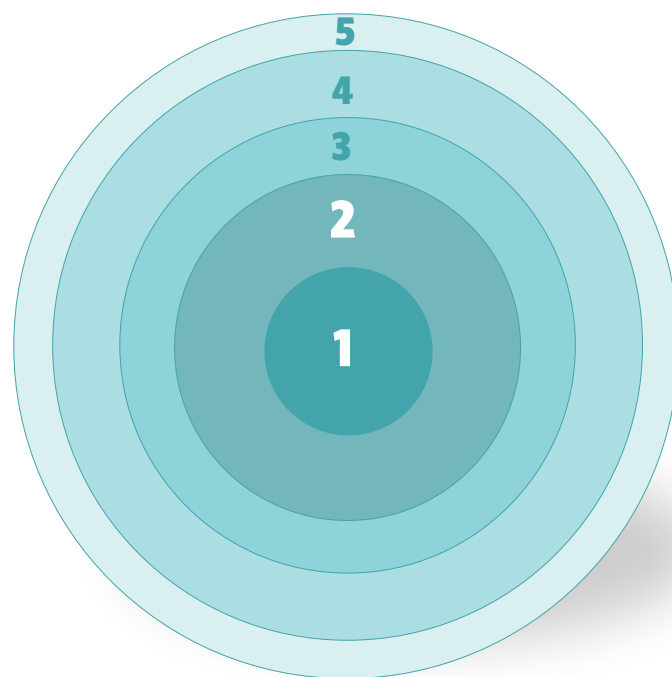
Den innersta cirkeln (1) utgörs av konstnärer och de olika former som konstnärerna organiserar sig på.

2. Konstsektorn

Konstsektorn utgör cirkel nummer två. Konstsektorn innefattar de aktörer som bygger sin verksamhet på att sälja och/eller visa konst, till exempel i form av utställningar.

3. Stödjande funktioner

Utöver de aktörer som är verksamma som konstnärer eller inom konstsektorn finns det olika stödjande funktioner för dessa verksamheter, den tredje cirkeln. Dessa verksamheter bygger sin affärsidé på att det finns konstnärer och en konstsektor som efterfrågar deras produkter och tjänster. Det kan exempelvis vara butiker som säljer konstnärsmaterial.

Figur 1: Figur över konstbranschens olika relationer med den övriga ekonomin.¹

4. Övriga verksamheter

Därutöver finns det aktörer som på olika sätt har relationer med konstbranschen men vars typ av verksamhet inte är avhängig eller bygger på att det finns en konstbransch. Aktörer är exempelvis arkitektkontor eller inredare som köper konstverk. Andra aktörer är exempelvis turismföretag som arrangerar konstresor. Det är även vanligt att de ekonomiska värden som konstlivet bidrar med inte tillfaller konstbranschen. Exempelvis att en konstutställning lockar till ett besök på en specifik plats men leder kanske inte till ett konstinköp men konsumtion vid restaurangen bredvid utställningen.

¹ Figuren hämtar inspiration från kulturekonomen David Throsby som använts i många olika sammanhang för att illustrera kulturekonomi.

5. Samhällsekonomiska effekter

Slutligen finns det även aktörer och företeelser som får ekonomiska effekter på grund av ett konstnärligt skapande, cirkel nummer fem. Dessa ekonomiska effekter är indirekta snarare än att de uppkommer på grund av en direkt relation med konstbranschen. Det kan exempelvis handla om en plats attraktivitet, konstens betydelse för ett kreativt och innovativt samhälle eller dess potential att stärka social sammanhållning. Denna typ av samhällsekonomiska effekter ligger utanför den här rapporten och förstudiens syfte.

Vad menar vi med bransch?

Vad är en bransch? En bransch utgör ett verksamhetsområde eller gren av affärs-, näringslivs- eller yrkesverksamhet. Aktörerna inom en bransch har gemensamt att deras försäljning är koncentrerad kring en specifik vara eller tjänst – i det här fallet ett konstnärligt skapande.

Att aktörerna bygger sin försäljning på ett konstnärligt skapande räcker dock inte för att de ska utgöra en bransch. Vilka verksamheter som utgör en bransch sker även i ett samspel mellan att en grupp av aktörer själva uppfattar sig som en bransch och att det omgivande samhället uppfattar denna grupp av verksamheter som en bransch.

Med detta sagt innebär det inte att dessa uppfattningar finns hos alla enskilda aktörer inom och utanför vad som definieras som branschen. Det kan ta en viss tid för en bransch att uppfattas som att den är etablerad.

² I exempelvis Norge har de i en rapport kring den norska konstbranschen inkluderat även bland annat försäljning av konstböcker vid museer.

Vad är konstbranschen?

Vi menar alltså att aktörer i en bransch bygger sina affärsmodeller utifrån en gemensam vara eller tjänst – i detta fall handlar det om konst. Att försöka definiera konstbranschen leder därför oundvikligen in på frågan: vad är konst?

Det finns många filosofer, konstvetare och andra tänkare som har ägnat sig åt denna fråga och vi tänker inte gå in på denna diskussion och referera till dessa. Vår utgångspunkt är att vara tydliga med vad de siffror vi presenterar i denna rapport avser.

I denna rapport omfattar definitionen av konstbranschen två huvudsakliga grupper av aktörer. Den första gruppen utgör de aktörer som skapar konst, det vill säga konstnärerna. Den andra gruppen av aktörer är bredare och omfattar de vars hela verksamhet syftar till att på olika sätt förmedla konst. Det kan antingen ske genom att sälja konst eller genom att ställa ut och visa konst.

Detta är en förhållandevis smal definition av konstbranschen. Det finns många andra aktörer som exempelvis säljer konstnärsmaterial eller konstböcker.² Grunden för deras verksamhet bygger dock inte på att det på något sätt sker en försäljning av ett konstnärligt objekt.

Vidare är konstnärlig kompetens inte heller avgränsad till att endast kunna användas för att skapa konst. En konstnärlig kompetens kan användas inom en mängd områden och branscher utanför konstbranschen.

För att ge ett exempel. Om en reklambyrå köper ett konstverk, direkt från konstnären eller en förmedlare, är det en försäljning som sker inom konstbranschen där vår utgångspunkt i rapporten är att försöka mäta denna omsättning. Om reklambyrån istället anställer konstnären för att bidra med exempelvis illustrationer till de projekt reklambyrån är involverad i. Då utgör den omsättning som konstnärens skapande ger upphov till något vi i denna rapport inte mäter som en del av konstbranschen.

Centralt för rapporten för att kunna mäta konstbranschen är var försäljningen sker. Hur ser konstmarknaderna ut och vilka aktörer är verksamma där?

Konstmarknaderna

Enkelt kan en marknad beskrivas som den plats där transaktioner sker. Det vill säga en plats där en part har en vara eller tjänst att sälja och en andra part betalar den första för att få tillgång till denna vara eller tjänst. Dagens marknader är komplexa och ska snarare ses som ett abstrakt begrepp för summan av alla transaktioner inom ett fält snarare än som en fysisk plats där säljare och köpare möts. Konstmarknaden kan delas in och skäras på olika sätt. Det huvudsakliga sättet vi utgår ifrån i denna rapport är förstahands- och andrahandsmarknaderna.

Förstahands- och andrahandsmarknad

Förstahandsmarknaden är den marknad där ett konstverk för första gången introduceras för en publik och säljs. Vanligtvis sker detta på mässor eller genom gallerier. På senare år har det dock blivit allt vanligare att även auktionsverk agerar på förstahandsmarknaden, dock är detta fortfarande ovanligt i Sverige.³ Att föra ut nya konstnärer och berätta om dem för omvärlden kräver stora resurser och intensiva marknadsföringsaktiviteter. Förstahandsmarknaden kännetecknas av kraftiga och inte sällan svårförklarade prissvängningar.

Andrahandsmarknaden utgörs av konstverk som har sålts tidigare och därmed redan existerar på marknaden. Det är på denna marknad som auktionsverk främst agerar men också de gallerier som handlar med klassisk samtida konst. Detta är en mer förutsägbar marknad eftersom det till skillnad från förstahandsmarknaden finns information om tidigare försäljningspriser. Dessutom finns det som regel mer information om konstnären eftersom denna redan är etablerad. En följd utav detta är att andrahandsmarknaden påverkas mer av den övriga samhällsekonomin och att exempelvis lågkonjunktur avspeglas i konstköparens efterfrågan.

³ Edlund, A., (2012), "Konsten att göra pengar på konst", Affärsvärlden 2012-04-05.

Modell över konstbranschen

Nedan i Figur 2 visas en enkel modell över konstbranschens system som delas in i tre kategorier; konstnärer, förmedlare och köpare. Modellen ska ses som en idealbild för att strukturera och mäta konstbranschen. Vi har markerat de delar av marknaden som har varit utgångspunkten för det vi velat mäta, enligt de avgränsningar som gjorts i samarbete mellan projektledningen, referensgruppen och Volante. Enligt denna idealmodell ska mätningen fokusera på försäljning och förmedling av konst

Aktörer och marknadsplatser

I föregående avsnitt har vi gjort en övergripande beskrivning av konstbranschen där första- och andrahandsmarknaden har varit en central indelning för att förstå hur branschens aktörer är sammanlänkade och agerar.

Den statistik som finns tillgänglig rörande den svenska konstbranschen följer dock inte den logik som konstbranschens aktörer utgår ifrån.

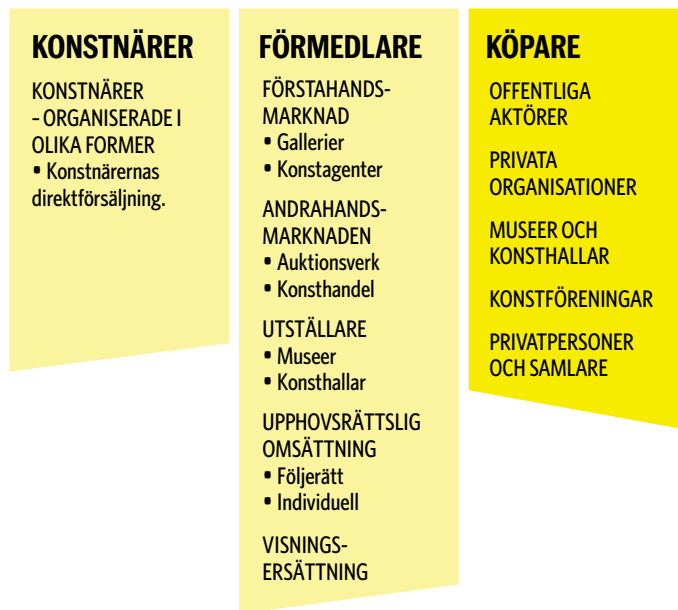
Vi vill därför i detta avsnitt göra en distinktion mellan begreppen marknad och marknadsplats. Med marknad avser vi den indelning som beskrevs i föregående avsnitt som tar en utgångspunkt i en förstahands- respektive en andrahandsmarknad. Marknadsplatser kan i denna rapport översättas till de områden där det varit möjligt att samla in statistik.⁴

Detta innebär att en marknadsplats kan överlappa förstahands- och andrahandsmarknaden samt att olika marknadsplatser delvis kan överlappa varandra. Detta har inneburit att det inte har varit möjligt att landa i en slutgiltig siffra kring hur stor, sett till omsättning och antalet verksamma, den svenska konstbranschen som helhet är.

Figur 3 utgör en uppdaterad modell över konstbranschens system där marknadsplatserna som har varit möjliga att mäta är markerade. För delar av konstmarknaden har vi varit tvungna att utgå ifrån inköp av olika typer av aktörer. Vi har markerat i modellen om de olika marknadsplatserna kan härledas till förstahands- eller andrahandsmarknaden.

⁴ I bilaga 1 görs en kortfattad genomgång av olika typer av aktörer inom den svenska konstbranschen och viktigare aktörer som ofta verkar i nära anslutning till konstbranschen, föreningar etc.

Figur 2: Modell över konstbranschens system efter kategorierna konstnärer, förmedlare och köpare. Konstbranschen som vi utgår ifrån att mäta i denna rapport är markerade, det vill säga kategorierna konstnärer och förmedlare.

Figur 3: Uppdaterad modell över "idealmodellen" som presenterades tidigare. I denna modell har olika marknadsplatser som varit möjliga att mäta markerats.

Gallerier och konsthandlare

Både gallerier och konsthandlare bygger sin verksamhet på att sälja konst, samtidigt skiljer sig verksamheterna åt i några centrala avseenden. För det första representerar en gallerist traditionellt sett konstnärer och säljer deras verk på förstahandsmarknaden. Det finns även exempel på gallerister som har avlösande utställningar. En konsthandlare däremot verkar på andrahandsmarknaden. Konsthandlaren kan visserligen vara inriktad på några särskilda konstnärskap eller delar av konstmarknaden, exempelvis 1800-talsmåleri, men har inte samma nära samarbete med konstnärer som en gallerist har.

Att en gallerist representerar en konstnär innebär att de har som huvuduppgift att sammanföra en konstnär med en köpare av dennes verk. Det tydligaste utåt sett som ett galleri gör är att ställa ut de konstnärer som galleriet representerar. Att hitta en köpare till konstnärernas verk innefattar dock ett gediget marknadsföringsarbete, vilket kräver ett stort kontaktnät av potentiella köpare.

Även om digitaliseringen har inneburit ökade möjligheter för gallerister, och konstnärer, att visa upp och marknadsföra konstverken i bland annat sociala medier har den fysiska miljön fortfarande en stor betydelse för att en affär ska äga rum. Det är få köpare som vill köpa ett konstverk utan att ha sett verket ”på riktigt”. Särskilt eftersom det oftast handlar om förhållandevis stora summor. De köpare som inte behöver detta är som regel samlare som redan är bekanta med ett visst konst-

närskap. På ett sätt har den fysiska platsen fått en än större betydelse då det från galleriernas håll upplevs som att det idag ofta krävs någon form av evenemang för att få dit potentiella köpare. Att det inte räcker med att konstverken i sig ställs ut.

Beroende på hur samarbetet mellan konstnären och galleriet ser ut kan en gallerist även gå in och betala för hela eller delar av produktionen av verk. Det kan exempelvis handla om kostnaden för att trycka fotografier om det är en fotokonstnär som galleriet ställer ut. Detta innebär även ett visst ekonomiskt risktagande då det kan vara svårt att veta om verket kommer att bli sålt, särskilt om galleriet arbetar med en ny konstnär. Att delta vid internationella mässor innebär även det en riskfylld investering där det är svårt att på förhand bedöma om man får tillbaka den investerade summan. Vi återkommer till denna diskussion i avsnittet ”Internationalisering och varuexport. Detta är något som konstbranschen har gemensamt med flera av kulturnäringarna.

För konstnärers möjlighet att nå ut internationellt har gallerierna även en viktig betydelse. Detta då de internationella mässorna som regel bygger på att gallerier ställer ut, inte enskilda konstnärer. Vi återkommer till den svenska konstbranschens internationalisering och export lite senare i rapporten.

En konsthandlare kan likt en gallerist sälja verk på kommission men till skillnad från gallerister så är det heller inte ovanligt att de köper verk och har en egen samling.

”Även om digitaliseringen bidrar till möjligheter för marknadsföring har det fysiska rummet fortfarande en stor betydelse för att en försäljning ska ske. Samtidigt är det en utmaning att det blivit allt svårare att få folk att komma till gallerierna, det krävs ofta någon form av event för att locka en publik.”

**– Cecilia Hillström,
gallerist och ordförande
Svenska Galleriförbundet**

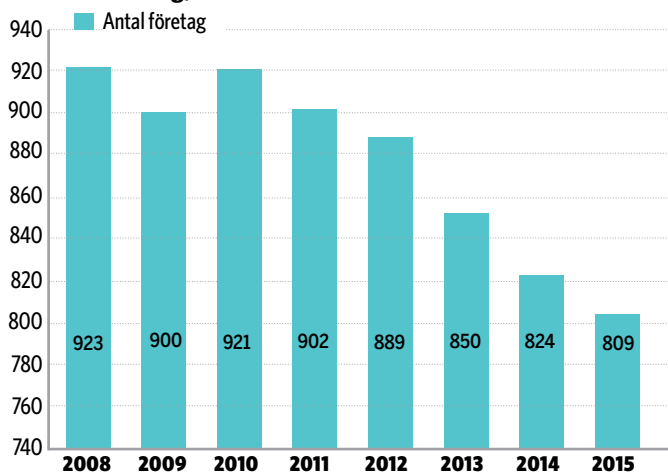
Antalet gallerier och konsthandlare har minskat...

År 2015 fanns det totalt 809 gallerier och konsthandlare i Sverige.⁵ Sedan 2008 har antalet företag minskat med 114 stycken, vilket innebär en minskning med drygt 12 procent på åtta år och i genomsnitt 2 procent per år. En toppnotering av antalet företag under mätperioden var 2008 då antalet företag uppgick till 923, se Figur 4. Ser vi till antalet anställda i dessa företag uppgick de till 370 stycken år 2015, se Figur 5. Sedan 2008 har det skett en minskning med 16 anställda, drygt 4 procent. Utvecklingen av antalet anställda har dock inte varit jämn under hela tidsperioden. Från 2008 till 2014 skedde det en ökning av antalet anställda, de flesta år, för att sedan ske ett

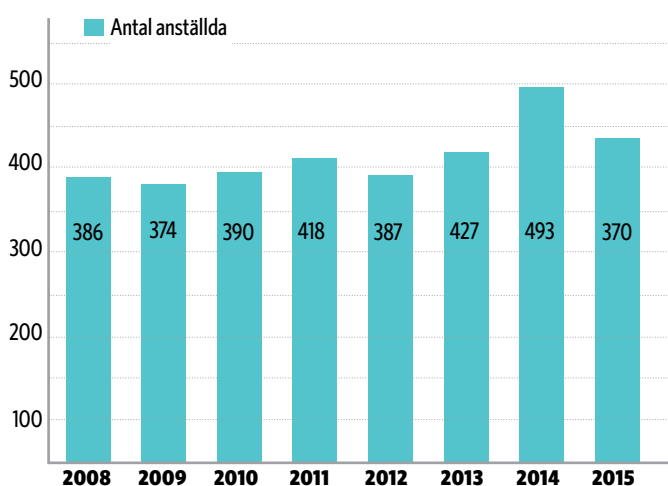
större tapp mellan 2014 och 2015 med drygt 120 anställda.

Att antalet anställda är betydligt färre än antalet företag totalt sett indikerar att bland galleri- och konsthandelsföretagen finns många mindre företag. Figur 6 visar en branschstruktur över galleri- och konsthandelsföretag i jämförelse med näringslivet som helhet. I statistiken klassas enmansföretag, där endast ägaren till företaget arbetar, som att de har noll anställda. Av galleri- och konsthandelsföretag är knappt 83 procent enmansföretag, vilket i näringslivet som helhet är knappt 74 procent. Bland galleri- och konsthandelsföretagen är det ytterligare drygt 15 procent som har 1-4 anställda. Resterande företag med

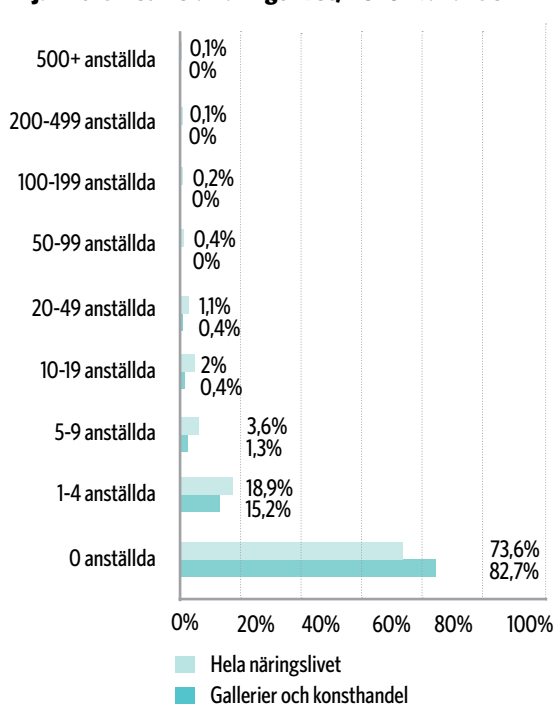
Figur 4: Gallerier och konsthandlare, antal företag, 2008-2015. Källa: SCB.

Figur 5: Gallerier och konsthandlare, antal anställda, 2008-2015. Källa: SCB.

Figur 6: Branschstruktur gallerier och konsthandel jämfört med hela näringslivet, 2016. Källa: SCB.

⁵ Variabeln företag innefattar såväl aktieföretag som enskild näringsverksamhet, ekonomiska föreningar och ideella föreningar etc.

fem anställda eller fler utgör endast 2,1 procent bland galleri- och konsthandelsföretagen. Det finns inga företag bland galleri- och konsthandelsföretagen som har fler anställda än i intervallet 20–49 anställda.

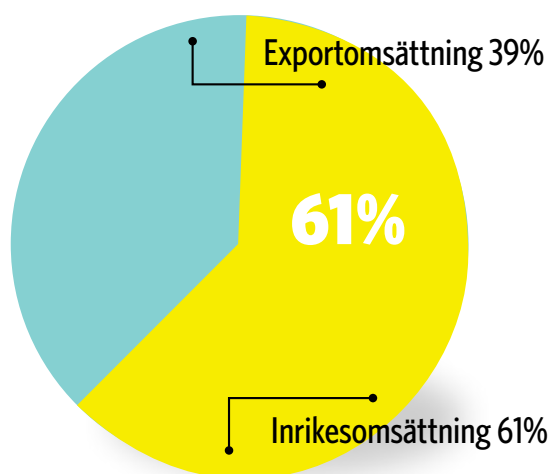
...men omsättningen och exporten ökar

Omsättningen hos de svenska galleri- och konsthandelsföretagen har ökat under mätperioden. I fasta priser har omsättningen ökat från 889 miljoner kronor år 2008 till 1321 miljoner kronor år 2015, Figur 7. En ökning med 49 procent på åtta år. Ökningen skedde framför allt mellan år 2014 och 2015 då omsättningen ökade med 46 procent.

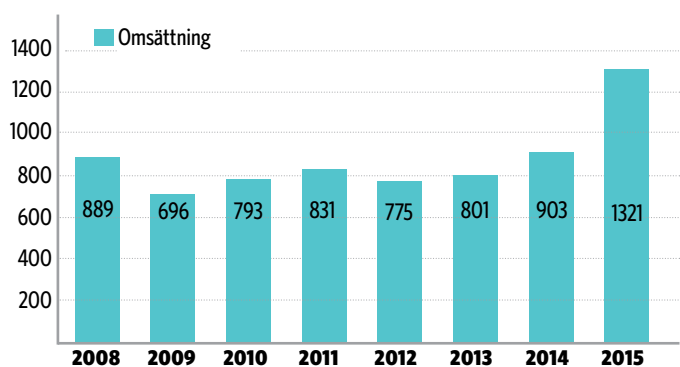
År 2015 sticker ut då det skedde en ökning med 418 miljoner från föregående år. Ökningen kan framför allt förklaras av en ökning av exportandelen, men mer i detalj vad som hände 2015 har vi utifrån siffrorna inte kunnat få ett tillfredsställande svar på. Inte heller den referensgrupp som varit knuten till projektet har kunnat härleda förändringen till någon särskild händelse. En förklaring skulle kunna vara en eller ett par enskilda stora försäljningar som har skett under detta år.

Av den totala omsättningen för gallerier och konsthandlare utgör 39 procent export. Sedan 2008 har exporten ökat snabbare än den inhemska marknaden. Den inhemska omsättningen har ökat med 23 procent och exportomsättningen har ökat med 274 procent. Det innebär även att exportandelen av den totala omsättningen har ökat från 17 procentenheter 2008 till 39 procentenheter 2016.

Figur 8: Gallerier och konsthandlare, inrikes omsättning och exportomsättning i % 2016. Källa SCB

Figur 7: Gallerier och konsthandlare, omsättning miljoner kronor, 2008–2015, fasta priser. Källa SCB

Utifrån statistiken för galleri- och konsthandelsföretag går det att dra några övergripande slutsatser. Det första vi kan konstatera är att det sker en ökning av omsättningen samtidigt som antalet företag blir färre. Det skulle kunna vara ett tecken på en ökad koncentration av omsättningen till färre företag. Denna utveckling har uppmärksammats internationellt och siffrorna för Sverige skulle kunna vara ett tecken på att vi ser en liknande utveckling även här. Det går dock inte att bryta ner siffrorna till enskilda bolag för att verkligen säkerställa att omsättningsökningen skulle vara ojämnt fördelad där större företag blivit än större under perioden.

Det andra vi kan konstatera är att exportandelen av marknaden har ökat snabbare än den inhemska marknaden. Den svenska konstscenen har under senare år blivit alltmer internationell, sett till hur konstnärer rör sig över gränser och det internationella utbytet genom bland annat residentsverksamhet. Att konstmarknaden är internationell behöver dock inte vara detsamma som att försäljningen är internationell. Vi återkommer till en diskussion kring internationalisering och export i avsnittet ”Internationalisering och varuexport”.

En tredje punkt berör hur förhållandet mellan försäljning hos gallerier, konsthandlare och auktionshus ser ut. The European Fine Art Foundation (TEFAF), släpper årligen en rapport över den

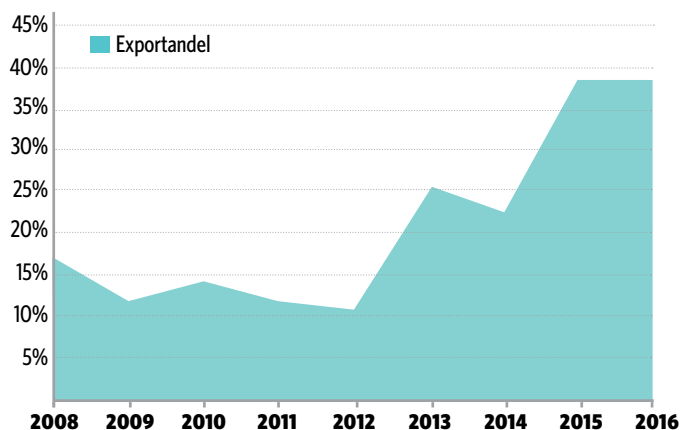
globala konstmarknaden, ”TEFAF art market report”⁶. Enligt den rapporten har auktionsmarknaden globalt tappat i antal försäljningar till förmån för ”försäljning privat” (private sales) via konsthandlare. Globalt minskade antalet sålda verk via auktionshus med 21,5 procent år 2015-2016, i USA som utgör 29,5 procent av världsmarknaden. Enligt rapporten minskade auktionsvolymen med 41 procent. I rapporten anges som förklaring att ett ökat fokus på ekonomisk ojämlikhet bidragit till att färre vill skylta öppet med dyra konstinköp. Rapportförfattarna skriver:

”At a time where austerity has resulted in much cited global inequality, and revelations about the enormity of hidden financial wealth, buyers at the top-end of the market are preferring privately brokered deals to the traditional auction setting of bidding by open outcry”.

I nästa avsnitt studerar vi den svenska auktionsmarknaden.

⁶ TEFAF art market report 2017 Rapporten fokuserar framför allt på fine art-marknaden av konst och antikviteter.

Figur 10: Gallerier och konsthandlare, utveckling av exportandelen, procent fasta priser, 2008-2016. Källa SCB.

Tabell 1: Gallerier och konsthandlare, omsättning mkr, 2008-2016. Källa SCB.

År	Inrikes omsättning	Exportomsättning	Total omsättning
2008	334	69	403
2009	356	48	404
2010	470	81	551
2011	479	65	544
2012	491	60	551
2013	451	157	608
2014	490	145	635
2015	591	371	962
2016	431	272	703

Auktionsförsäljning av konst

Auktionsmarknaden i Sverige består i huvudsak av försäljningar på andrahandsmarknaden. För några år sedan gjordes några uppmärksammade försäljningar internationellt när ett auktionshus sålde verk av Damien Hirst som inte tidigare varit ute på marknaden. Även i Sverige har det skett försäljningar på förstahandsmarknaden hos auktionshus men det var en större diskussion i branschen för några år sedan. Auktionshusen har även utvecklat tjänster för privata försäljningar där en öppen auktion inte sker som är mer att likna vid en konsthandels affärsmodell.⁷

I auktionshusens tjänster, utöver att hitta köpare för ett konstverk, ingår bland annat att värdera, dokumentera och katalogisera verk samt inte minst vara en garant för att det som säljs är äkta.

Auktionshusens huvudsakliga affärsmodell består i att de tar ut en provision från både säljaren och köparen vid auktioner, både på nätet och slagauktioner. För några år sedan gjorde Dagens nyheter en uppskattning om hur provisionen ser ut vid de svenska större auktionsföretagen för en genomsnittlig försäljning. De kom fram till att för ett konstverk i prisklassen 60 000 SEK tas en provision av säljaren och köparen på cirka 40 procent totalt, vilket även inkluderar följerätt. Hur provisionen beräknas och hur stor andel av det klubbade priset den utgör är beroende av hur högt slutpriset är.⁸

Utvecklingen av auktionsförsäljningar

Auktionsföretagens försäljningar av konst år 2016 uppgick till 361,1 miljoner kronor. Det är en ökning med 79,7 miljoner kronor, 28,3 procent, från föregående år, se Figur 11. År 2015 hade summan för försäljningar minskat med 4,7 miljoner kronor.

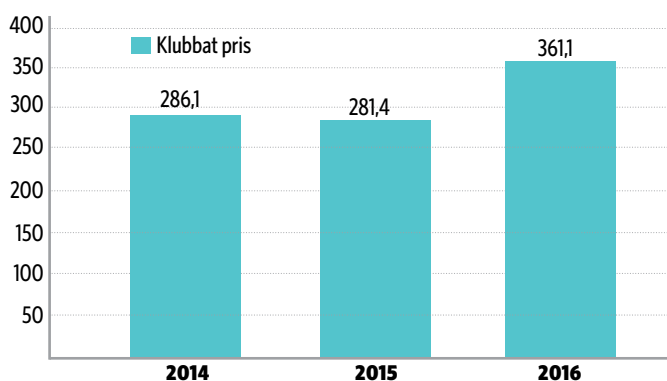
Dessa siffror ska betraktas som en lägstanivå för auktionsförsäljningar av konst i Sverige. Detta beror på att tillgången till siffror för auktionsmarknaden är bristfällig. Vi har därför valt att beräkna auktionsmarknaden utifrån siffror som bygger på auktionsföretagens andel av följerättsberättigade försäljningar. Antalet försäljningar uppgick till cirka 14 200 stycken år 2016. Att enbart följerättsberättigade verk ingår i summan innebär att verk där upphovspersonen avlidit för mer än 70 år sedan ej ingår i statistiken samt eventuella förstagångsförsäljningar. I kapitlet "Så har vi mätt" för vi en längre diskussion kring siffror för den svenska auktionsmarknaden.

⁷ TEFAF art market report 2017, sid 30.

www.sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=478&artikel=6645753

⁸ www.dn.se/ekonomi/sa-mycket-tar-auktionshusen-betalt

Figur 11: Följerättsbaserat klubbat pris i miljoner kronor.
Källa: Bildupphovsrätt.

Inköp av offentlig konst

När konst diskuteras ur ett bransch- eller marknadsperspektiv kan det vara lätt att ha en bild i huvudet av tavlan som ropas in på en auktion för att hänga på en vägg i en villa. Men konst finns överallt runt omkring oss; på gården vid bostads-huset, i tunnelbanan eller järnvägsstationen, i parken, på vårdcentralen och sjukhuset, i skolan och så vidare. Att vi omges av konst i det offentliga rummet innebär även att olika typer av offentliga aktörer är viktiga inköpare av konst.

Enprocentsregeln har varit ett verktyg för att säkerställa att det avsätts medel för konst vid nybyggnationer. Kortfattat och förenklat innebär modellen att en procent av budgeten i offentliga byggprojekt ska gå till konstnärlig gestaltning. Regeln är inte en lag och det ser olika ut mellan hur exempelvis kommuner eller regioner har den inskriven i något typ av styrdokument eller hur de tillämpar den. Robert Stasinski gör en historisk genomgång av enprocentsregeln i en artikel i *Konstnären*.⁹

Den mest profilerade aktören när det gäller inköp av offentlig konst är den statliga myndigheten Statens konstråd. Konstrådet har i uppdrag att bland annat köpa in lös-konst och beställd konst¹⁰ till de statliga myndigheterna och att driva olika projekt kring konstnärlig gestaltning. Myndigheten har cirka 100 000 verk i sin samling varav 90 procent är utplacerade.

Hur processen för inköpen ser ut kan variera mellan aktörer. Inköpen som Konstrådet gör ska uppfylla en del kriterier. Det gäller bland annat att verken ska spegla samtidens olika konstuttryck och ha en hög kvalitet, en jämn könsfördelning över tid samt att inköp ska ske från olika typer av aktörer och regioner i landet. Den geografiska spridningen är en utmaning då det finns en stark Stockholmskoncentration inom konstbranschen.

För att genomföra inköpen arbetar Konstrådet med sex upphandlade konstkonserter och har en samordnare som koordinerar deras arbete. Beroende på inköpssummor för olika verk engageras olika antal experter för rådgivning. De dyrare inköpen över ett par hundra tusen betraktas som strategiska och ska exempelvis syfta till att komplettera samlingen.

Förändringar i omvärlden och samtidskonsten innebär att den offentliga konsten möter nya typer av utmaningar, menar Ann Magnusson, som har lång erfarenhet som konstkonstult. Det handlar dels om mer tekniskt avancerade typer av konstverk som kan innebära ökade driftkostnader

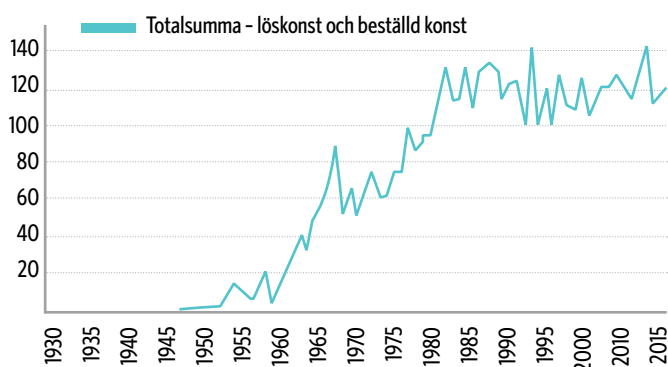
eller att de kräver mer avancerad kompetens att sköta. Det har lett till att fastighetsförvaltaren kommer in tidigare i processen och har mer att säga till om i urvalsprocessen. Anders Olofsson påpekar att lokaler ser ut på nya sätt där det inte är möjligt hänga konst på väggar i samma utsträckning, som tidigare. Historiskt har varit en stor andel vägghängd konst i Konstrådets inköp. Äldre verk blir således svårplacerade.

Offentliga inköp av lös-konst och beställd konst

Figur 12 visar inköp av offentlig konst mellan 1930 och 2015.¹¹ År 2015 uppgick inköpen till 119,6 miljoner kronor. Under de senaste 30 åren har det totala inköpspriset legat omkring 120 miljoner kronor i 2015 års penningvärde. Det har varit några toppar upp emot 140 miljoner kronor och några dalar ned mot 100 miljoner kronor.¹²

Under de senaste tio åren har andelen beställd konst legat mellan 70-80 procent av den totala summan och lös-konsten har utgjort mellan 20-30 procent. Under tidsperioden 1984-2004 låg andelen beställd konst mellan 56-71 procent och 14 av dessa 20 år någonstans på 60 procent. Vid 2005 skedde alltså ett skifte då andelen beställd konst sedan dess ligger cirka 10 procentenheter högre.

Figur 12: Offentliga inköp av lös-konst och beställd konst, 1930-2015, fasta priser mkr. Belopp är de av konstnärerna inrapporterade¹² Källa: Bildupphovsrätt.

⁹ www.kro.se/node/24

¹⁰ Permanenta projekt enligt Konstrådets begrepp.

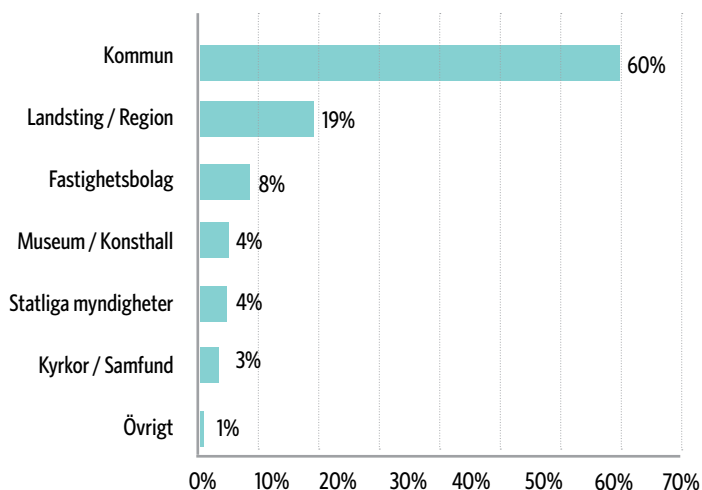
¹¹ Siffror för 2016 är ännu inte kompletta, därför har vi valt att inte inkludera dessa i figuren.

¹² Siffrorna bygger på inköpspris för IV-berättigade konstverk. Se kapitlet "Så har vi mätt" för en mer utförlig diskussion kring mätmetoden.

Nya typer av lokaler som är byggda för funktionsbaserade arbetssätt, med få solida väggar och mycket glas och miljöer där gränsen mellan ute och inne är mer flytande ställer nya krav för att placera offentlig konst. Vi behöver därför hitta nya former där verken kan utgå mer från platsen än idag.

**– Anders Olofsson, samordnare
konstansökningar, Statens Konstråd**

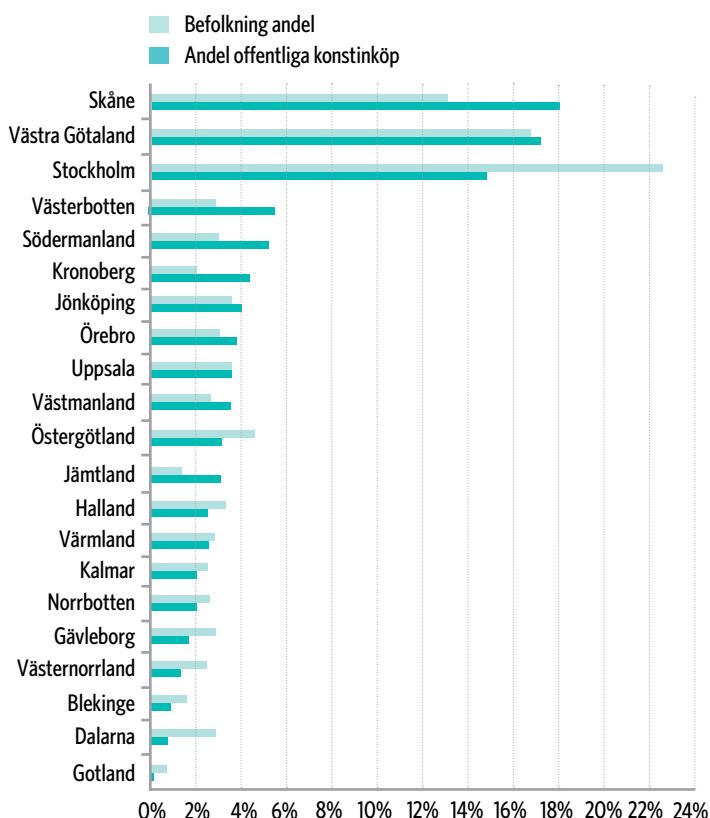
Figur 13: Offentliga inköp av löskonst och beställd konst, fördelning mellan köpare. Oktober 2015-september 2016. Källa: Bildupphovsrätt.

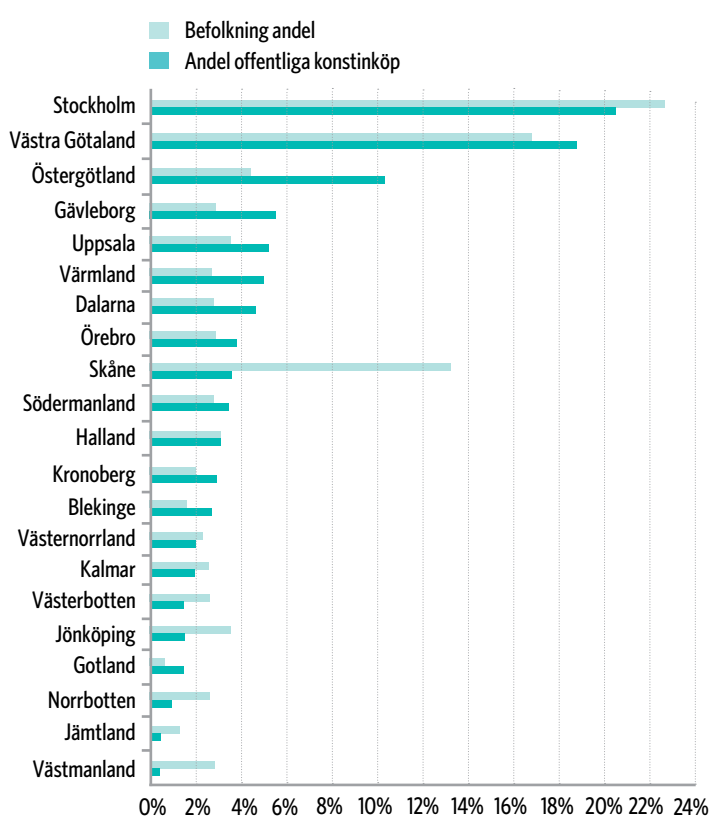
Vilka är det som köper den offentliga konsten? Framför allt är det kommuner. De står för 60 procent av inköpen av den offentliga konsten. Därefter är det ett hopp ned till landsting/regioner som står för 19% av inköpen, se Figur 13. Att kommuner och regioner står för 80 procent av inköpen har sin förklaring i att dessa aktörer har många lokaler (vårdcentraler, sjukhus och skolor bland annat) och bygger mycket. Som vi tidigare diskuterat är mycket av den offentliga konsten förknippad med enprocentregeln där dessa aktörer har en viktig roll.

Om vi tittar närmre på de inköp som gjordes av kommuner 2015/2016 ser vi att den största delen av inköpen gjordes av kommuner i Skåne län. Figur 14 visar hur stor andel av inköpen som gjorts av kommunerna i respektive län. Figuren visar också hur stor andel av Sveriges befolkning som respektive län har.

Figur 14: Offentliga inköp av löskonst och beställd konst av kommuner. Oktober 2015-september 2016. Sorterat efter andel av den totala inköpssumman. Källa: Bildupphovsrätt.

Figur 15: Offentliga inköp av löskonst och beställd konst på regional nivå. Oktober 2015-september 2016. Sorterat efter den totala inköpssumman. Källa: Bildupphovsrätt.

**”En samhällsutveckling med en allt större rädsla från beställarnas sida, för att den offentliga konsten ska upp-
röra och väcka anstöt, i kombination med en ökad kravställning, riskerar att leda till en likriktad konst i det offentliga rummet. En utmaning framåt är att våga ge den offentliga konsten en mer genomgripande roll i samhällsutveckling och genom det låta oss se världen som den faktiskt är.”**

**– Ann Magnusson, konstkonsult
och vd för AM Public**

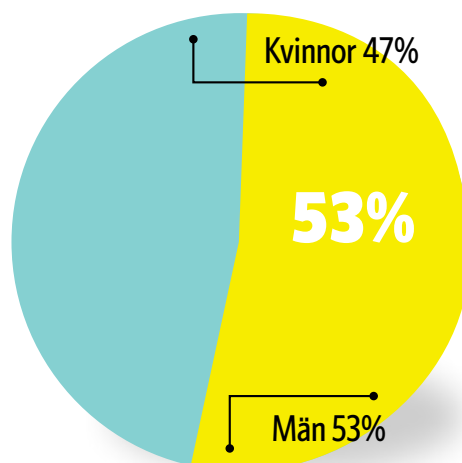
Figur 15 visar motsvarande siffror över inköp på regional nivå, det vill säga inköp som är gjorda av landsting eller regioner. Intressant att notera är att Skåne som hade en störst andel av inköpen när det gällde kommuner ligger betydligt lägre när det gäller inköp på regional nivå. Stockholm hamnar i topp men har även när det gäller de regionala inköpen en högre andel befolkning än andel av konstinköpen. Östergötland sticker ut något med en betydligt högre andel av konstinköpen än befolkningsandel.

Jämställdhet i de offentliga inköpen

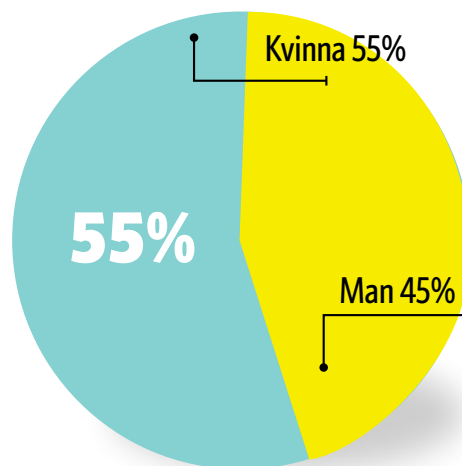
Sett över hela tidsserien, 1930-2016, har det offentliga köpt in konst av män i något högre utsträckning än av kvinnor. Av antalet verk står män för 52 procent och kvinnor för 48 procent. Ser man till inköpspriset har 53 procent av summan gått till konstnärer som har varit män och 47 procent till konstnärer som har varit kvinnor, se Figur 16.

Om vi istället väljer att titta på de tio senaste åren, 2007-2016 är bilden dock den omvända. Under de senaste tio åren har 66 procent av antalet offentligt inköpta konstverk en kvinna som upphovsperson och 34 procent har en man som upphovsperson. Sett till det totala inköpspriset för de senaste tio åren gick 55 procent till kvinnor och 45 procent till män, Figur 17. Att antalet verk av kvinnor de senaste tio åren är elva procentenheter högre än kvinnors andel av det totala inköpspriset indikerar att verk som är inköpta med en man som upphovsperson har ett högre genomsnittligt inköpspris än verk inköpta med en kvinna som upphovsperson. Vi återkommer till denna diskussion i avsnittet kring konstnärer.

Figur 16: Offentliga inköp av lös konst och beställd konst, 1930-2016. Summa av inköpspris. Fördelning mellan män och kvinnor. Källa: Bildupphovsrätt.

Figur 17: Offentliga inköp av lös konst och beställd konst, 2007-2016. Summa av inköpspris. Fördelning mellan män och kvinnor. Källa: Bildupphovsrätt.

Konstföreningar

I Sverige finns det en lång tradition av konstföreningar inom civilsamhället. Det finns fortfarande aktiva konstföreningar som bildades i mitten av 1800-talet. Dessa föreningar drivs ideellt och har som syfte att på olika sätt främja ett intresse för konst. Det sker framför allt genom att föreningarna driver egna gallerier eller konsthallar och producerar egna konstutställningar. Konstföreningar arrangerar drygt 2 600 utställningar per år. För konstlivet har dessa föreningar en stor betydelse, framför allt på mindre orter där institutioner av olika slag sällan är lokaliserade. Arbete för att främja och skapa ett intresse för konst sker även bland annat genom att föreningarna arrangerar konsthallsbesök eller föreläsningar. En övergripande indelning kan göras mellan allmänna konstföreningar och arbetsplatsföreningar. Liksom namnet antyder är den senare gruppen konstföreningar som är knutna till ett specifikt företag eller organisation där medlemmarna utgörs av kollegor.

Riksförbundet för Sveriges konstföreningar arbetar för att på olika sätt stötta lokala föreningar med kunskap och fortbildning och att ta tillvara konstföreningarnas intressen i kulturlivet. De samlar såväl allmänna konstföreningar som arbetsplatsföreningar. År 2016 var 688 konstföreningar medlemmar i Sveriges konstföreningar. Av dessa var 356 stycken arbetsplatsföreningar.

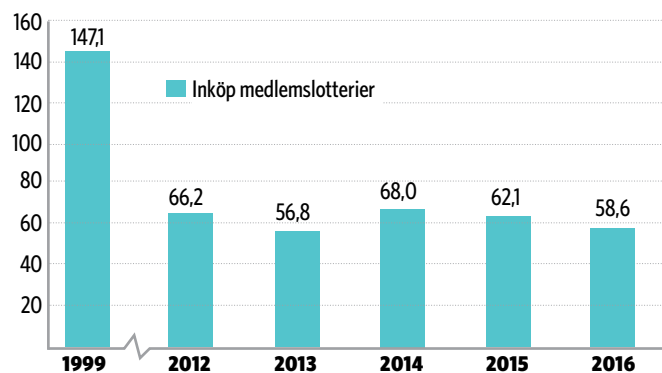
Genom sina aktiviteter är konstföreningarna även en viktig marknadsplats för försäljning av konst. Dels genom att konstnärers verk säljs i samband med vernissager och utställningar som föreningarna arrangerar. Dels genom att det är vanligt att dessa föreningar arrangerar årliga medlemslotterier där föreningarnas inköp av löskonst lottas ut bland medlemmarna. Detta är särskilt vanligt bland arbetsplatsföreningarna.

Inköp av löskonst till medlemslotterier

Sveriges konstföreningar för statistik över hur mycket föreningarna köper in konst för till sina årliga medlemslotterier. År 2015 uppgick den totala inköpssumman av löskonst till föreningarnas lotterier till 58,6 miljoner kronor, se Figur 18. I denna summa ingår alltså inte de inköp konstföreningarna gör i övrigt, exempelvis till egen samling eller köp som besökare gör under utställningsperioderna.

Ser vi över ett längre tidsperspektiv har inköpen av löskonst till medlemslotterierna sjunkit med 88,5 miljoner kronor i 2016 års penningvärde. Det innebär en nedgång med 60 procent på 17 år. De senaste fem åren har summan uppgått till omkring 60 miljoner kronor.

Figur 18: Inköp av löskonst till medlemslotterier hos svenska konstföreningar, fasta priser, mkr, 1999-2016 (obs! bruten tidsserie). Källa: Sveriges konstföreningar.

”En utmaning för konstföreningar som arrangerar utställningar är att det är mycket mer teknik inblandad i samtidskonsten idag än tidigare. De ökade teknikkostnaderna detta för med sig innebär att denna typ av högkvalitativ samtidskonst kommer att vara svår att visa utanför de större städerna så länge det inte finns stöd som matchar detta.”

**Greta Burman, förbundschef,
Riksförbundet för Sveriges
konstföreningar**

Att inköpen av lös Konst till konstföreningarnas medlemslotterier har minskat hänger samman med att antalet föreningar också har minskat under perioden. Sedan 1999 har antalet konstföreningar minskat från 1 600 till dagens 688 stycken, en minskning motsvarande 57 procent. Vidare har denna minskning i stort sett bara skett hos arbetsplatsföreningarna. Sedan 1999 har andelen allmänna konstföreningar legat omkring 300 stycken medan antalet arbetsplatsföreningar minskat med cirka 1 000 stycken från cirka 1 300 arbetsplatsföreningar till dagens 356 stycken. En minskning med 67 procent, Figur 19.

En förklaring till att antalet arbetsplatsföreningar har minskat kan vara en dom i Kammarrätten från 2007. Enligt domen ska företagens stöd till konstföreningar ses som ett skattefritt bidrag men stödet får bara gå till administration, inte till konstinköp. I de fall ett eventuellt bidrag går till konstinköp ska vinsten betraktas som en skatte- och avgiftspliktig förmån som vinnaren får betala. Sveriges konstföreningars förbundschef upplever att det har lett till att företag antingen helt slutat ge bidrag till konstföreningar för att inte riskera att deras anställda ska åka på en ”straffskatt”. Men kanske framför allt då det inneburit att möjligheterna för föreningarna att köpa in konst minskat, vilket i sin tur leder till ett minskat intresse för att driva eller vara medlem i föreningen.

En ytterligare möjlig förklaring till ett minskat antal konstföreningar är ett generellt minskat engagemang i föreningsform i Sverige.¹³

Så vad innebär denna utveckling för konstbranschen? En jämförelse kan göras med inköpen av offentlig konst som uppgår till cirka 120 miljoner kronor per år totalt. Idag utgör inköpen till medlemslotterierna cirka hälften av den summan men vid millennieskiftet var inköpen till medlemslotterierna nära 30 miljoner högre än de offentliga inköpen.

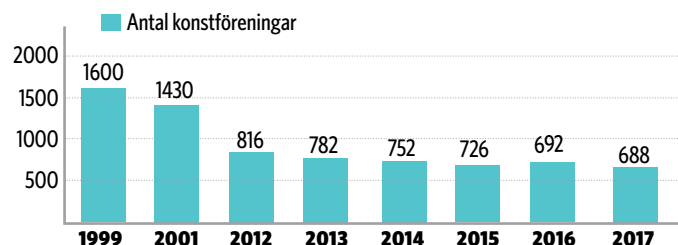
Om vi bara jämför med de offentliga inköpen av lös Konst uppgick dessa till omkring 40 miljoner kronor år 1999 och omkring 30 miljoner årligen de senaste tio åren. Det vill säga att inköpen av lös Konst idag är ungefär dubbelt så hög hos konstföreningarnas medlemslotterier än de offentliga inköpen av lös Konst, men att de har minskat från att ha varit drygt 3,5 gånger så stor som de offentliga inköpen.

Det första vi kan konstatera är att konstföreningarna är en betydande marknadsplats för försäljning av konst men att deras betydelse har minskat över åren. I statistiken i denna rapport har det inte varit möjligt att utreda var marknadstappet har tagit vägen. Om den helt enkelt har upphört och att det är konst som inte längre säljs eller om försäljningen flyttats till andra kanaler.

Vidare påpekar Sveriges Konstföreningars förbundschef att antalet konstföreningar minskar kan ha en vidare kulturpolitisk effekt, särskilt på landsbyggen och utanför de större städerna. Någon statistik kring hur antalet konstföreningar förändrats över tid har inte Sveriges konstföreningar vilket innebär att vi inte kan se geografiskt hur nedgången i antalet föreningar har skett. Omkring 500 av föreningarna finns idag utanför Stockholm eller Göteborg. Då institutionerna och konsthallarna i större utsträckning är koncentrerade till städer är konstföreningarna en viktig möjlighet i att kunna ta del av konst, både att se, köpa och delta i samtal rörande konst.

Figur 19: Utvecklingen av antalet konstföreningar som är medlemmar i Riksförbundet Sveriges konstföreningar. 1999-2017 (obs! brutet tidsserie).

Källa: Sveriges Konstföreningar.

¹³ www.dn.se/nyheter/sverige/forenings-sverige-tynar-bort

Konstnärer

Konstnärer är en mycket heterogen grupp sett utifrån ett yrkesperspektiv. Det vill säga att det finns många olika inriktningar en konstnär kan ta utöver val av konstnärligt uttryck. En del konstnärer är inriktade i sitt konstnärskap mot institutioner, andra specialiserar sig på offentlig konst medan tredje på den privata marknaden och en fjärde bedriver konstnärlig forskning och utbildning. Det kan finnas många fler inriktningar och givetvis kan konstnärer växla mellan olika typer av segment.

Statistiken kring gruppen konstnärer är bristfällig, vilket innebär att de siffror vi kan redovisa i denna rapport är ganska långt ifrån heltäckande ur ett konstnärsperspektiv. Sett till det större området kring kulturella och kreativa näringar är konstområdet inte ensamt om att statistiken kring själva kärnan i olika delbranscher är mer bristfällig än för olika typer av mellanhänder. En orsak till detta är att flera av verksamheterna som är koncentrerade kring kärnan i de olika delbranscherna är samlade under samma statistiska kod. Det är därför svårt, eller omöjligt, att skilja bland annat konstnärer, författare, journalister, designers med fler från varandra. Åtminstone utifrån den officiella statistiken. Vidare är det många kulturarbetare och konstnärer som rör sig mellan de olika delbranscherna, vilket även komplicerar en kvantitativ indelning. Olika branschorganisationer för även på egen hand statistik i olika utsträckning.

Hur många konstnärer finns det i Sverige?

Att vara konstnär är inte en skyddad titel i Sverige utan det är upp till var och en att kalla sig konstnär. För att vara verksam i de mer etablerade sammanhangen inklusive att ta del av olika former av offentliga kulturbidrag eller -stipendier ställs dock som regel olika typer av krav på att en person besitter en viss professionalitet.

I Konstnärsnämndens rapport över konstnärers demografiska, ekonomiska och sociala situation bygger de deras mätning på konstnärer som bland annat är medlemmar i fackförbund som samlar konstnärer eller hos Bildupphovsrätt eller personer som tagit del av Konstnärsnämndens stipendier. Huvuddelen av Konstnärsnämndens rapport handlar om konstnärer mellan 20-66 år. I detta åldersintervall inom bild och form-området ingick 10 057 personer i undersökningen varav 4 638 var bildkonstnärer, 2 101 fotografer, 1 858 konsthantverkare/designer och 1 460 var illustratörer/tecknare. Uppgifterna i rapporten gäller för 2014.¹³

Konstnärers inkomster

Enligt Konstnärsnämndens rapport var medelvärdet för den sammanräknade förvärvsinkomsten¹⁴ för konstnärer inom bild och form 200 485 kronor år 2014. Skillnaden var dock relativt stor inom de olika delgrupperna där fotografer hade högst medelinkomst på 250 616 och konsthantverkare hade 174 328 kronor och bildkonstnärer 176 874.

Medianvärdet uppgick till 237 159 kronor för fotografer, 155 028 kronor för konsthantverkare och 157 660 kronor för bildkonstnärer. Den sammanräknade förvärvsinkomsten är inte avgränsad till konstnärligt arbete utan innefattar även "brödfödejobb".

En jämförelse kan göras med hela den svenska befolkningen där medelvärdet för den sammanräknade förvärvsinkomsten var 236 011 kronor och medianvärdet 217 808 kronor år 2014.

Tabell 2a: Sammanräknad förvärvsinkomst för konstnärer och hela befolkningen, ålder 20-66 år. Källa: Konstnärsnämnden

Land	Medelinkomst	Medianinkomst
Bild och form	200 485	178 420
Bildkonstnär	176 874	157 660
Fotograf	250 616	237 159
Konsthantverkare	174 328	155 028
Tecknare/illustratör	236 636	220 127
Hela befolkningen	301 869	290 064

Av konstnärerna inom bild och formområdet var det 73 procent som deklarerade att de hade en enskild firma, handelsbolag eller ett fåmansaktiebolag. I konstnärsnämndens rapport görs en indelning beroende på i vilken utsträckning den sammanlagda förvärvsinkomsten kommer från tjänst eller näringsverksamhet.

Av konstnärerna inom bild och form var det 47,9 procent som enbart hade löneinkomst och 16,7 procent hade enbart inkomst från näringsverksamhet. 12,8 procent hade löneinkomst och inkomst från näringsverksamhet men där löneinkomsten var högst och 8,4 procent hade inkomst från båda källorna men där inkomsten

¹³ Konstnärsnämnden (2016), "Konstnärernas demografi, inkomster och sociala villkor".

¹⁴ Till den sammanräknade förvärvsinkomsten räknas inkomst av tjänst och inkomst av näringsverksamhet. I inkomst av tjänst ingår löneinkomst, ersättning från Försäkringskassan och A-kassa samt pension. Inkomst av näringsverksamhet är överskottet efter schablonavdrag för egenavgifter för dem som har enskild firma och handelsbolag. Skattepliktiga och skattefria stipendier och bidrag från Konstnärsnämnden och Sveriges författarfond ingår också.

Tabell 2b: Sammanräknad förvärvsinkomst fördelat efter inkomst kategorier för verksamma inom bild och form, år 2014. Källa: Konstnärsnämnden.

Inkomstkategori	Andel
Enbart lön	47,9
Lön och näring - lön störst	12,8
Lön och näring - näring störst	8,4
Enbart näring	16,7
Varken lön eller näring	14,2

från näringsverksamheten var högst. 14,2 procent hade varken löneinkomst eller inkomst från näringsverksamhet.

Konstnärsnämndens rapport visar att konstnärernas inkomster är lägre än befolkningen som helhet. Vidare visar dock inte siffrorna i vilken utsträckning inkomsterna är relaterade till konstproduktion eller ej. Att en förhållandevis hög andel av konstnärerna har sin huvudinkomst från löneinkomst skulle kunna vara ett tecken på att andra typer av arbeten har en större del av inkomsten än konstproduktion. Detta då konstnärer sällan är anställda för att skapa konst. Ett "brödfödejobb" behöver givetvis inte betyda att konstnären inte använder sin konstnärliga kompetens som den förvärvat genom utbildning och arbetserfarenhet.

Upphovsrättsliga intäkter baserade på försäljning

Då fokus i denna rapport ligger på försäljning av konst har vi valt att studera några olika typer av upphovsrättsliga intäkter där ersättningarna i viss mån bygger på just sålda konstverk.

Följerätten är en upphovsrättslig intäkt som bygger på försäljningar på andrahandsmarknaden. Konstnären eller dess efterlevande, i 70 år efter konstnärens död, har rätt att ta del av en viss andel av försäljningspriset. Följerätten bygger på en ersättningsmodell baserat på försäljningspriset i Euro där ersättning ges enligt olika intervaller beroende på hur högt priset är, se Tabell 2. Ersättningen kan som högst uppgå till 12 500 euro för ett verk oavsett slutpriset.

Figur 20 visar utbetalningar till svenska konstnärer eller dess efterlevande under de senaste elva åren. År 2016 uppgick de totala utbetalningarna av följerätt till 8,0 miljoner kronor, tillsammans med år 2015 var det den lägsta nivån under mätperioden. År 2008 var den utbetalade följerätten som högst, 12,5 miljoner kronor, och har haft en nedåtgående trend de senaste åtta åren med

Tabell 3a: Intervall för ersättningsmodellen för följerätt.

Försäljningspris i euro	Procentsats för ersättning
1 - 50 000	5
50 000,01 - 200 000	3
200 000,01 - 350 000	1
350 000,01 - 500 000	0,5
500 000,01 -	0,25

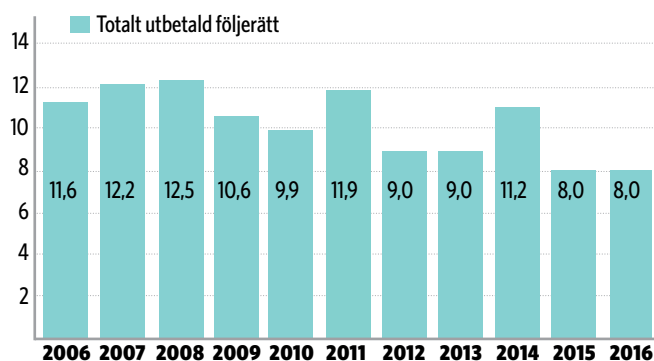
undantag för år 2011 och 2014.

Detta skulle således kunna vara ett tecken på att den ökande omsättningen hos gallerier och konsthandlare vi konstaterade tidigare i rapporten sker framför allt på förstahandsmarknaden. Ett ytterligare alternativ är att ökningen sker av försäljning av äldre verk där upphovspersonen avlidit för mer än 70 år sedan.

Av den inbetalade följerätten står dock auktionsföretag för 98 procent. Totalt var det 13 företag/organisationer som betalade in följerätt år 2016. Att jämföra med de cirka 700 galleri- och konsthandelsföretagen. Nio stycken av dessa vara återkommande inbetalare och två stycken var så kallade "unika inbetalare" som betalade in följerätt för högst tre sålda verk och ytterligare två inbetalare var från utländska systerorganisationer till Bildupphovsrätt.

En ytterligare upphovsrättsersättning är individuell visningsersättning (IV-ersättning). Den ges till konstnärer vars verk har sålts till (i huvudsak offentliga) aktörer att visas i offentliga utrymmen. IV ersättning kan liknas vid den ersättning författare får för att deras böcker lånas ut på bibliotek. Kortfattat omfattar ersättningen verk som är inköpta av kommuner, landsting och regioner, statliga myndigheter, kyrkor.

Figur 20: Utbetalning av följerätt, 2006-2016, miljoner kronor. Källa: Bildupphovsrätt.

Ersättningen baseras på ett årligt statligt anslag och har således ett fast tak som fördelas mellan konstnärerna. Ersättningsnivån baseras på ett poängsystem som bygger dels på inköpssumman för konstverket och dels på i vilken miljö det är placerat. Platser där många passerar och tar del av verket ger högre poäng. Den totala summan av IV-ersättning som fördelas till konstnärerna år 2016 var cirka 35,8 miljoner kronor. Till skillnad från följerrätten delas IV-ersättningen endast ut till upphovspersonen själv och inte dess eventuella efterlevande. Ingen IV-ersättning utgår således efter att upphovspersonen avlidit.

Den lägsta ersättningsnivån som en konstnär kan få är 500 kronor och som mest 42 000 kronor, oavsett hur många verk en konstnär har som är berättigade för IV-ersättning. Syftet med taket är att inte några få konstnärer ska ta en för stor andel av anslaget.

År 2016 var det 3 760 konstnärer som fick ta del av IV-ersättning varav 58 procent var kvinnor och 42 procent var män, se Figur 21. Under mätperioden från 1998-2016 har fördelningen skiftat då det för de första två åren var fler män än kvinnor som mottog IV-ersättning. Under mätperioden som helhet har andelen kvinnliga mottagare

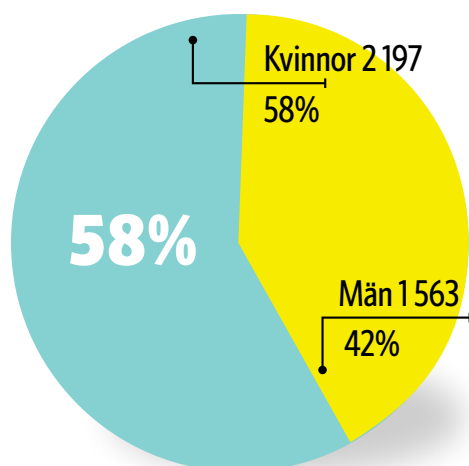
uppgått till 55 procent och manliga mottagare har varit 45 procent.

Figur 22 A visar hur fördelningen ser ut efter hur mycket konstnärerna får i IV-ersättning fördelat efter kön. Figuren delar in utbetalningar i intervaller om fem tusen kronor. Drygt hälften av kvinnorna, 51 procent, hamnar i det lägsta intervallet, 500-4 999 kronor, medan motsvarande siffror för manliga konstnärer är 40 procent. I samtliga övriga utbetalningsintervall ligger männen någon procentenhet högre än kvinnor.

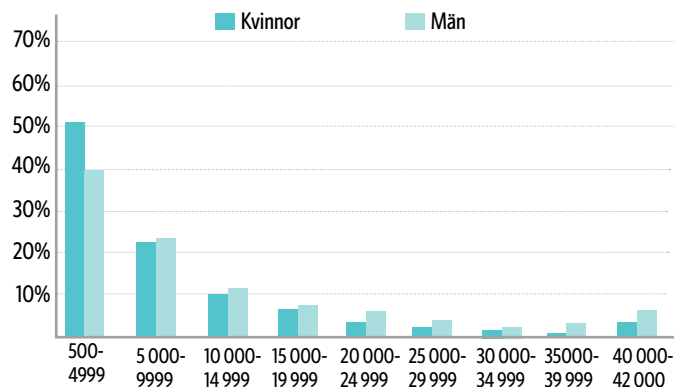
I Figur 22 B visas en sammanställning över andelen kvinnliga respektive manliga mottagare i respektive inkomstintervall. I intervallen upp till 19 999 kronor är andelen kvinnor högre för att i de resterande intervallen ha en manlig övervikt. I de två högsta intervallen är uppgår andelen män till 62 respektive 64 procent.

Den bild som dessa två diagram pekar på är att även om det totalt sett är fler kvinnor som mottar IV-ersättning är det en högre andel av de verk som genererar en högre poäng enligt ersättningsmodellen som köpts in från manliga konstnärer.

Figur 21: Antal mottagare av IV-ersättning år 2016.
Källa: Bildupphovsrätt.

Figur 22 A: Mottagare av Individuell visningsersättning, fördelning över utbetalningsintervall i kronor och kön, 2016.

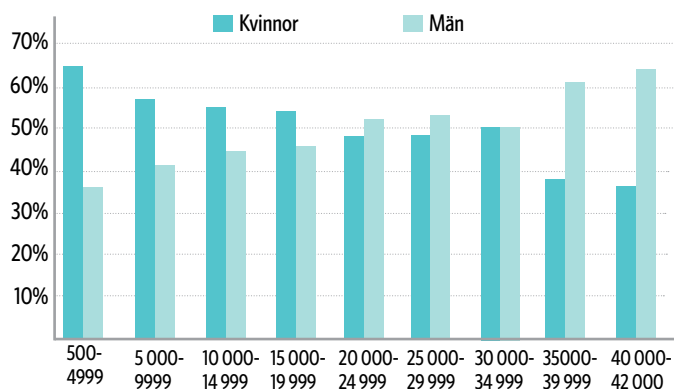

Tabell 3b: Mottagare av Individuell Visningsersättning, belopp i kronor 1998-2016.

År	Belopp att fördela	MOTTAGARE		
		Kvinnor	Män	Totalt
1998	9 317 525	974	1 021	1 995
1999	11 100 000	1 046	1 079	2 125
2000	11 200 000	1 312	1 244	2 556
2001	13 549 623	1 389	1 301	2 690
2002	15 350 000	1 468	1 338	2 806
2003	17 300 000	1 556	1 385	2 941
2004	21 655 475	1 677	1 441	3 118
2005	21 851 695	1 718	1 452	3 170
2006	24 675 390	1 780	1 471	3 251
2007	25 249 999	1 815	1 475	3 290
2008	25 423 918	1 831	1 480	3 311
2009	30 617 986	1 993	1 540	3 533
2010	32 199 864	2 018	1 544	3 562
2011	32 699 975	2 049	1 546	3 595
2012	32 999 974	2 069	1 554	3 623
2013	33 112 917	2 113	1 560	3 673
2014	36 205 000	2 119	1 554	3 673
2015	37 405 000	2 152	1 556	3 708
2016	35 799 892	2 197	1 563	3 760

Konstrundan har stor betydelse för den årliga försäljningen för vissa konstnärer. Men framför allt är den viktig för möjligheten att få möta publiken. Det innebär en stor skillnad mot köp från ett galleri.

Figur 22 B: Mottagare av delning över kön inom respektive utbetalningsintervall i kronor, 2016.

– Rachel Tess, ordförande för Östra Skånes Konstnärsgrupp som arrangerar Konstrundan på Österlén

Internationalisering och varuexport

Den svenska konstscenen har blivit allt mer internationell under senare år. Det internationella utbytet mellan museer och konsthallar är betydligt större än vad det var för 20 år sedan, vilket även gäller för mindre och kommunala konsthallar.

I en intervju med Konstnären påpekar Moderna Museets chef Daniel Birnbaum på att två förändringar som hänger samman. För det första att det tidigare fanns större möjligheter att försörja sig som konstnär på en lokal marknad, vilket inte är fallet idag. För det andra, som hänger ihop med det första, att det skett en attitydförändring bland svenska konstnärer där det ses som normalt att delta i utställningar internationellt, vilket det inte gjorde tidigare.¹⁵

Att det blivit vanligare med olika typer av internationella residensutbyten har även bidragit till att internationalisera det svenska konstlivet. Det vill säga att svenska konstnärer deltar i program där de får möjlighet att verka under en begränsad tid på någon plats i utlandet för att få inspiration och internationella kontakter. Och att utländska konstnärer kommer till Sverige på motsvarande sätt.

Men det finns samtidigt en uppfattning inom konstbranschen att det finns mer att göra för att internationalisera den svenska konsten. Cecilia Hillström, ordförande för Sveriges galleriförbund, efterlyser i ett debattinlägg en gemensam satsning från aktörer inom den svenska konstbranschen på konstexport. En satsning där både kommersiella aktörer och institutioner deltar.¹⁶

För gallerier är vägen ut till den internationella marknaden genom de internationella mässorna. Mässor som kanske mer är att likna vid stora konstfestivaler. Att komma med på de stora internationellt prestigefyllda mässorna som bland annat Art Basel ställer höga krav på galleristerna. För det första tar mässorna bara in ett fåtal av de gallerier som ansöker om att få ställa ut. Urvalsprocessen innebär att en uttagningskommitté bestående av framstående gallerister väljer ut vilka av gallerierna som får ställa ut. Att urvalsprocessen för att få delta på dessa mässor är så pass rigorös innebär att själva deltagandet är en kvalitetsstämpel för den konst och konstnärskap som galleriet representerar. En stämpel som kan vara viktig även för övriga delen av året då mässan inte äger rum.

Ett sätt att utmärka sig i de globala sammanhangen är att arbeta med en mycket tydlig och smal inriktning. Detta ökar möjligheterna för att få ställa ut på mässorna. För svenska gallerier är det dock svårt att vara alltför smal då den svenska marknaden är så pass liten. De flesta måste kunna erbjuda ett bredare urval för att få tillräckligt med kunder på hemmamarknaden där de har sin bas.

För det andra är det en stor ekonomisk investering att delta i de internationella mässorna. Deltagaravgiften uppgår till ungefär 70 000–100 000 kronor och därtill kommer flera utgifter där transporten av konstverken har stor betydelse. För ett av de större gallerierna i Sverige som har möjlighet att delta vid exempelvis Art Basel uppgår kostnaden till cirka en halv miljon.

Vidare krävs det en uthållighet i att delta på mässorna och bygga upp en internationell köpekrets. Ett galleri kan inte räkna med att de får tillbaka investeringen vid de första gångerna de deltar vid de internationella mässorna.

Mässornas affärsmodell bygger i huvudsak på deltagaravgifterna från gallerierna. De tar inte någon provision av de försäljningar som äger rum under mässan.

I Sverige finns det några årligen återkommande mässor där Market i Stockholm är den mest högprofilerade. Att delta vid Market som äger rum varje vår har en viktig betydelse för de svenska gallerierna men den räcker inte för att bygga upp en internationell köpekrets. Den internationella konkurrensen mellan mässor är idag stor och de globala högprofilerade samlarna har inte möjlighet att delta på alla. Mässan har dock en viktig betydelse för att skapa ett evenemang kring konsten, vilket vi i avsnittet kring gallerier och konsthandlare beskrev har fått en allt större betydelse för att nå potentiella köpare.

¹⁵ Konstnären nummer 3 2017, sid 21, artikel av Sofia Curman: Hur internationell är svensk konst?

¹⁶ Konstnären nummer 3 2017, sid 6, Debatt Cecilia Hillström: Dags för en satsning på konstexporten.

Sverige exporterar konstverk till ett värde av 240 miljoner kronor

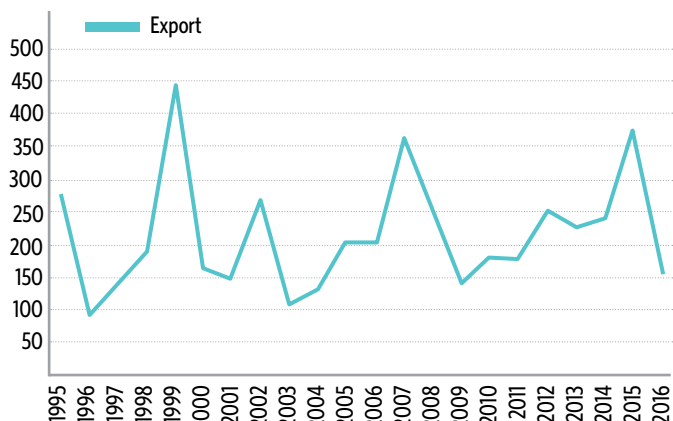
I avsnittet kring galleri- och konsthandelsföretag redogjorde vi för exportomsättningen för dessa företag. Ett ytterligare sätt att studera exporten av konst är att titta på varuexporten av konst. Det vill säga värdet av de föremål som passerar den svenska gränsen efter att de sålts till en köpare i utlandet.

I genomsnitt har värdet av de konstverk som exporteras från Sverige uppgått till 240 miljoner kronor per år de senaste tio åren, se Figur 23. Exporten har dock varierat kraftigt mellan enskilda år och de senaste tre åren har exporten uppgått till 239 miljoner kronor (2014), 376 miljoner kronor (2015) och 155 miljoner kronor (2016). Mätt i fasta priser sedan 1995, så långt tillbaka det finns tillgänglig statistik, var toppnoteringen år 1999 med 450 miljoner kronor och en lägsta notering på 94 miljoner kronor år 1996.

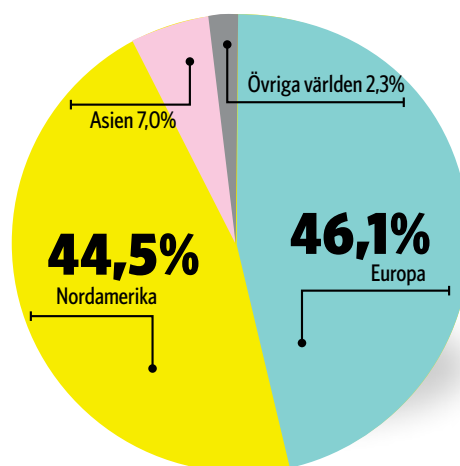
Figur 24 visar var någonstans i världen som exporten sker under perioden 2012-2016.¹⁷ I huvudsak sker exporten till Europa dit 46,1 procent av exporten går, följt av Nordamerika (44,5), Asien (7,0) och övriga världen (2,3). När det gäller exporten till Nordamerika under de senaste fem åren har 99 procent av konstexporten från Sverige gått till USA.

¹⁷ Dessa siffror är ej bortfallsjusterade då de bortfallsjusterade siffrorna inte går att bryta ned på olika länder.

Figur 23: Varuexport av konst, fasta priser, mkr. År 1995-1999 är ej bortfallsjusterade, 2000-2016 är uppgifter bortfallsjusterade. Källa: SCB.

Figur 24: Andel i varuexport av konst, geografiskt nedbrutet, summa för år 2012-2016, ej bortfallsjusterade. Källa: SCB

Om vi tittar närmre på exporten till Europa kan vi se att 14,5 procent av exporten går till EU-länder och 85,5 procent av exporten går till icke EU-länder. Tabell 4 nedan visar vilka Sveriges tio största exportländer i Europa är sett till exporten under de fem senaste åren. Listan toppas av Schweiz med drygt hälften (51,7 procent) av all export inom Europa följt av Norge (26,7) och Polen (8,7).

Fyra av länderna på europeiska "tio i topp"-listan över de största exportmottagarna av konst från Sverige är inte medlemmar i EU. En trolig förklaring till detta är att företag som exporterar för mindre än 4,5 miljoner kronor inom EU, under en 12-månaderperiod, inte behöver skicka in några uppgifter till SCB. Det finns därför skäl att anta att bortfallet har en inverkan på resultatet. Att Schweiz dominerar som mottagarland för den svenska konstexporten beror troligtvis även på att Art Basel, en av världens främsta konstmässor, äger rum i landet årligen.

Vi behöver skapa nya och fler plattformar där fler kan ta del av och även köpa konst, särskilt för den yngre konsten. Det kommer kräva en långsiktighet och stöd för att etablera dessa plattformar.

**– Jun-Hi Wennergren Nordling,
konstansvarig Alma**

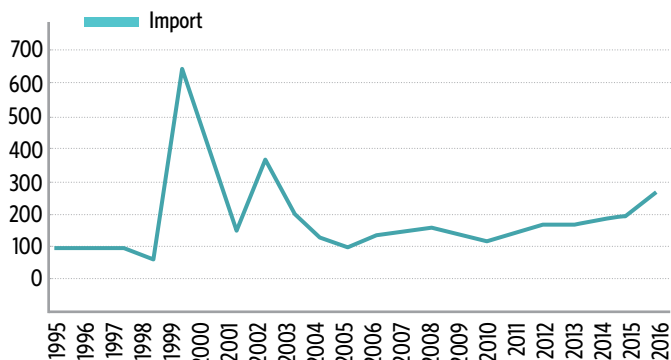
Tabell 4: De tio länder dit den svenska konstexporten inom Europa har gått under 2012-2016, miljoner kronor.

Kolumnerna visar den sammanlagda exporten under fem år, 2012-2016, det årliga medelvärdet för exporten under 2012-2016 och andelen av den totala svenska varuexporten av konst. Ranking efter storlek på exporten.

	Land	Sammanlagd export år 2012-2016	Årligt medelvärde	Andel %
1	Schweiz	294,0	58,8	51,7
2	Norge	151,6	30,3	26,7
3	Polen	49,3	9,9	8,7
4	Ryssland	22,7	4,5	4,0
5	Storbritannien och Nordirland	18,5	3,7	3,3
6	Turkiet	9,3	1,9	1,6
7	Island	7,2	1,4	1,3
8	Nederländerna	5,4	1,1	0,9
9	Tyskland	2,1	0,4	0,4
10	Italien	1,5	0,3	0,3

Att Polen hamnar så pass högt upp på rankingen beror på att år 2015 exporterade Sverige konstverk för 49 miljoner till landet. Övriga år låg summan på mellan 7 000 och 49 000 kronor för exporten till Polen. Det visar på att hur enskilda år, och antagligen enskilda försäljningar, kan få en inverkan på resultatet och de nedbrutna siffrorna bör därför tolkas försiktigt.

Figur 25: Varuimport av konst, fasta priser, mkr. År 1995-1999 är ej bortfallsjusterade, 2000-2016 är uppgifter bortfallsjusterade. Källa: SCB.

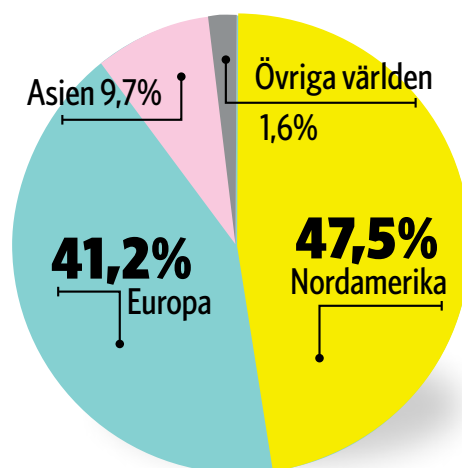
När det gäller importen av konstverk till Sverige uppgick den till 266 miljoner kronor år 2016, en bit över genomsnittet för de senaste tio åren då medelvärdet för importerade konstverk varit 190 miljoner kronor per år. Under mätperioden, 1995-2016, har exporten varit högre än importen under de flesta år, se Figur 25. Tröskelvärdet då företag är skyldiga att lämna uppgifter till SCB är dock dubbelt så hög för importen som för exporten, vilket innebär att bortfallet för importen troligtvis är högre.

Liksom exporten kommer importen av konstverk till Sverige framför allt från Nordamerika (47,5 procent) och Europa (41,2), Asien står för 9,7 procent och övriga världen 1,6 procent, se Figur 26.

Tittar vi närmre på importen från Europa är det Danmark som ligger i topp över de senaste fem åren. Danmark står för 22,8 procent av den totala konstimporten. Därefter följer Schweiz, som vi tidigare konstaterade stod som mottagarland för över hälften av den svenska konstexporten, med 18,3 procent och därefter Norge med 14,6 procent, se Tabell 5. Även när det gäller importen är icke EU-länder med högt upp på listan men till skillnad från exporten är varken Turkiet eller Ryssland tio i topp. Vi vill återigen påpeka att siffrorna som är nedbrutna på specifika länder bör tolkas med försiktighet.

Tabell 6 visar en sammanställning av exporten och importen för Sverige de senaste 20 åren.

Figur 26: Andel varuimport av konst, geografiskt nedbrutet, år 2012-2016. Källa: SCB

Tabell 5: De tio europeiska länder varifrån den svenska konstimporten har varit störst under 2012-2016, miljoner kronor. Ranking efter storlek på import.

	Land	sammanlagd import år 2012-2016	Årligt medelvärde	Andel %
1	Danmark	84,6	16,9	22,8
2	Schweiz	67,7	13,5	18,3
3	Norge	54,3	10,9	14,6
4	Spanien	43,4	8,7	11,7
5	Tyskland	31,4	6,3	8,5
6	Storbritannien och Nordirland	31,0	6,2	8,3
7	Österrike	21,9	4,4	5,9
8	Frankrike	14,8	3,0	4,0
9	Italien	5,6	1,1	1,5
10	Island	4,4	0,9	1,2

Tabell 6: Varuexport och varuimport av konst, fasta priser, mkr, 1995-2016. År 1995-1999 är ej bortfallsjusterade, 2000-2016 är uppgifter bortfallsjusterade. Källa: SCB

År	Export	Import	Handelsnetto
1995	278,4	95,2	183,2
1996	94,3	98,4	-4,0
1997	145,5	93,9	51,5
1998	188,1	56,9	131,2
1999	446,8	642,9	-196,1
2000	163,9	393,0	-229,1
2001	146,6	146,5	0,1
2002	269,8	367,7	-97,9
2003	107,9	200,2	-92,4
2004	131,0	126,4	4,7
2005	206,4	97,2	109,2
2006	201,4	133,1	68,4
2007	365,2	147,9	217,3
2008	244,3	156,1	88,3
2009	140,5	133,8	6,7
2010	183,6	115,4	68,2
2011	175,3	136,3	39,0
2012	252,5	169,1	83,3
2013	226,9	165,5	61,3
2014	238,6	180,7	57,9
2015	375,7	191,7	184,0
2016	154,7	266,2	-111,5

Tabell 7: Varuexport och varuimport av konst, miljoner USD för perioden 2012-2016. Sorterat efter exportsumman. De nordiska länderna och ett urval av europeiska länder samt USA. Källa: UN Comtrade Database.

	Land	Export	Import	Handelsnetto
1	USA	42 758	39 356	3 401
2	Storbritannien	30 986	23 038	7 949
3	Schweiz	7 760	8 880	-1120
4	Frankrike	7 199	2 853	4 345
5	Tyskland	3 535	3 139	396
6	Norge	403	317	86
7	Nederländerna	297	438	-141
8	Sverige	168	121	46
9	Danmark	154	80	74
10	Finland	11	28	-17
11	Island	6	2	4

Jämförelser med andra länder

Hur ser den svenska konstexporten ut jämfört med andra länder? I tabell 7 ovan har vi jämfört de nordiska länderna med ett urval av europeiska länder samt USA. Jämförelsen gäller för en sammanslagning av exporten och importen under de fem senaste åren. USA har den klart högsta exporten med nära 43 miljarder dollar under de senaste fem åren. Därefter kommer Storbritannien med 31 miljarder dollar. Sveriges konstexport uppgår till knappt 0,2 miljarder dollar (168 miljoner USD). Globalt sett är USA och Storbritannien också de största aktörerna. USA har 29,5 procent av den globala konstmarknaden och Storbritannien är nummer två med 24 procent av den globala marknaden.¹⁸

Vid en jämförelse av de nordiska länderna sticker Norge ut (403 miljoner USD) med mer än dubbelt så hög export än Sverige (168 miljoner USD) som är nummer två. En trolig förklaring till detta är det vi varit inne på i tidigare avsnitt att varuexport inom EU inte behöver rapporteras under ett tröskelvärde på 4,5 miljoner kronor. Statistiken i FN:s handelsdatabas bygger på statistik som i grunden hämtas in från SCB och dess systerorganisationer i övriga länder. Det innebär ett troligt bortfall av export och import som sker inom EU.

¹⁸ TEFAF art market report. (2017).

Så har vi mätt

detta avsnitt för en fördjupad metoddiskussion kring hur vi har mätt i denna rapport. Kapitlet inleds med en övergripande redovisning av de statistiska källor som använts i denna rapport för att sedan fördjupa diskussionen kring statistiken för enskilda områden.

Övergripande kring statistiska källor

Sekundärdata

Statistiken som presenteras i denna rapport bygger i huvudsak på uppgifter som är hämtade från Statistiska Centralbyrån och organisationen Bildupphovsrätt.

STATISTISKA CENTRALBYRÅN: Statistik rörande omsättning och företagande för gallerier och konsthandlare bygger på uppgifter beställda ur från registret företagets ekonomi och momsregistret. Momsregistret bygger på information från Skatteverket om vilka organisationer som har betalat moms under ett år. Statistiken har bearbetats utifrån standard för svensk näringsgrensindelning, SNI 2007. Till viss del har även detta register använts för data rörande auktionsföretag.

Statistik kring export och import av varor bygger på SCB:s statistik över utrikeshandel med varor. Statistiken är bearbetad efter de så kallade Kombinerade Nomenklaturen (KN), vilket är en statistisk standard som används av samtliga EU-länder. Statistiken vi använder i denna rapport bygger på KN8, den mest detaljerade nivån som delar in statistiken efter cirka 9 400 varugrupper, fyra av dessa koder har vi identifierat som koder för konstverk.

I Bilaga 2 görs en sammanställning över olika statistiska koder som använts för att hämta hem data.

BILDUPPHOVSRÄTT: Bildupphovsrätt är en medlemsorganisation som har i uppdrag att tillvarata upphovspersoners ekonomiska och upphovsrättsliga intressen. Bildupphovsrätt gör detta genom att fördela ersättningar som antingen samlas in i samband med försäljningar av konst eller utifrån statliga anslag. Statistik kring offentliga inköp av lös konst och beställd konst bygger på inköpspriset för konstverk vars upphovsperson har varit berättigade till den Individuella visningsersättningen (IV-ersättning). Statistik kring försäljningar på auktionsmarknaden bygger på statistik för det klubbade priset för respektive kontraktsvärdet för konstverk som är berättigade till så kallad Följerätt. I samband med avsnitten där statistiken

redovisas görs en mer utförlig beskrivning av vad statistiken omfattar och vad den inte omfattar.

Statistik kring gruppen konstnärer bygger i viss utsträckning på själva ersättningen som fördelas via Bildupphovsrätt till konstnärer eller deras efterlevande. I rapporten har vi kunnat konstatera att statistiken kring konstnärer är bristfällig, utifrån officiell statistik som hanteras av SCB där nivån på detaljer för statistiken inte är tillräckligt hög, vilket gör att den inte går att använda för bildkonstnärer. Organisationer som på olika sätt företräder konstnärer samlar heller inte in statistik kring konstnärernas försäljning. Statistiken kring konstnärer bygger därför även på den undersökning som Konstnärsnämnden genomförde 2016 kring kulturaktörers demografi, inkomster och sociala situation.¹⁹

Ytterligare statistik har bearbetats som är hämtad från Riksförbundet för Sveriges konstföreningar, UN Comtrade Database och årsredovisningar för enskilda bolag.

Svårt att separera förstahands- och andrahandsmarknaderna

Statistiken i avsnittet kring gallerier och konsthandlare bygger på uppgifter från Statistiska centralbyrån som sammanställer statistik kring det svenska näringslivets struktur. De enskilda uppgifterna är hämtade från registret företagets ekonomi och momsregistret. I dessa register förs statistik för gallerier och konsthandlare samman vilket innebär att dessa två typer av verksamheter inte går att separera enligt den officiella statistiken. Den marknadsplats som har mätts i detta avsnitt överlappar således både förstahands- och andrahandsmarknaden.

Svenska Galleriförbundet är en förening som samlar gallerister i Sverige. För att bli medlem i förbundet ställs särskilda krav. Som en jämförelse till siffran över totala antalet företag i gruppen gallerier och konsthandlare är det drygt 40 gallerier som är medlemmar i Galleriförbundet. Dessa gallerier har cirka 1 200 konstnärssamarbeten. I dagsläget sammanställer inte Galleriförbundet någon ekonomisk statistik kring deras medlemmar. Det har därför inte varit möjligt att bryta ut denna del av marknaden ur den totala omsättningen för gallerier och konsthandlare.

¹⁹ Konstnärsnämnden (2016), "Konstnärernas demografi, inkomster och sociala villkor".

Olika siffror kring auktionsmarknaden

I avsnittet kring auktionsföretagens försäljning har vi utgått ifrån att redovisa statistik för försäljningar där följerätt har utgått. Detta på grund av att tillgänglig statistik kring svenska auktionsförsäljningar är bristfällig. Nedan redovisar vi vad detta innebär för siffrorna som redovisas i rapporten och en diskussion kring andra siffror rörande auktionsmarknaden.

Följerätten är en upphovsrätt som innebär att konstnären får ta del av en viss procentandel av försäljningen när konstverket säljs på andrahandsmarknaden, förutsatt att priset var minst 2 215 kronor år 2016. Vidare gäller följerätten i 70 år efter att konstnären har avlidit och eventuell följerättsersättning betalas i så fall ut till konstnärens efterlevande. Det innebär att år 2017 ska följerätt betalas ut för konstförsäljningar där konstnären dog tidigast 1947. Konstverk skapade av konstnärer som exempelvis Carl Larsson, Anders Zorn och Hilma af Klint behöver således inte någon följerätt betalas för.

I Sverige är det organisationen Bildupphovsrätt som är ansvarig för att samla in och betala ut följerätten. Det är dock den som är ”yrkesmässigt verksam på konstmarknaden” då en försäljning sker som ska redovisa och betala in följerätten, exempelvis en konsthandlare eller ett auktionshus. Det innebär att Bildupphovsrätt även samlar in uppgifter kring det klubbade priset för de konstverk där följerätt betalas ut. Av de summor som Bildupphovsrätt idag får inbetalt för följerätt kommer cirka 98 procent från försäljningar vid auktionsföretag. År 2016 hade Bildupphovsrätt fått inbetalningar av följerätt för 14 536 försäljningar. Den summa vi beräknat för auktionsmarknaden är således 98 procent av det totala klubbade priset för dessa försäljningar.

Angående följerätten är det även värt att notera att auktionsföretagens andel av den inbetalade följerätten är hög. Jämför vi med de nordiska länderna ligger auktionsföretagens andel på cirka 75-80 procent, det vill säga att 20-25 procent finns hos konsthandeln mot i Sverige där 2 procent tillfaller konsthandeln. Det pågår ett arbete med att se över hur uppföljningen av att följerätt verkligen betalas kan stärkas. Bland annat publicerades en SOU år 2014.²⁰

²⁰ ”Frågor om följerätt och om museernas kopiering (SOU 2014:36)”

²¹ Beräknat efter dollarkursen 1 USD = 8,48 SEK den 31 juni 2016. (Dollarkursen var 8,35 SEK 1 januari och 9,10 SEK 31 december.)

Ytterligare siffror kring den svenska auktionsmarknaden

För den svenska auktionsmarknaden som förekommer i den globala rapporten TEFAF art market report uppgick auktionsförsäljningar i Sverige till 0,7 miljarder USD år 2016, vilket motsvarade drygt 5,9 miljarder kronor.²¹ Betydligt högre än den siffran vi redovisar. Enligt TEFAF skulle det innebära att den svenska auktionsmarknaden är den elfte största i världen, något mindre än Sydkoreas och större än Kanadas. Anledningen till att vi inte har valt att redovisa denna siffra är för det första att vi inte har haft möjlighet att belägga den och för det andra att den även omfattar antikviteter.

Enligt rapporten bygger summan på 0,7 miljarder USD på information som är bearbetad från databasen Artnet Price Database och gäller för konst och antikviteter. Med konst avses i databasen så kallad ”Fine art”. En databas vi inte haft möjlighet att få tillgång till på samma sätt som författaren till TEFAF-rapporten. Nedan redovisar vi hur vi försökt kvalitetsgranska TEFAF:s siffra.

Ser vi till branschorganisationen Sveriges auktionsföretags förening som samlar de viktigaste auktionsföretagen som är inriktade på konst så har föreningen åtta medlemmar varav sex stycken säljer konst.²² Hos dessa aktörer plus några ytterligare auktionsverk uppgår den totala omsättningen till cirka 430 miljoner kronor. Detta omfattar alltså den totala omsättningen, inte avgränsat till enbart konst.

Omsättningssiffrorna är dock inte detsamma som vad det klubbade priset är för konsten, vilket är siffran som TEFAF refererar till, den är betydligt högre. Två auktionshus, Bukowskis och Stockholms Auktionsverk, redovisar i sina årsredovisningar hur stor auktionsomsättningen för konst är. För dessa bolag är auktionsomsättningen ungefär tre-fyra gånger högre än bolagens nettoomsättning. Om vi uppskattar utifrån den högre siffran innebär det att auktionsomsättningen för denna grupp av företag är cirka 1,6 miljarder kronor, det vill säga ändå en bit ifrån den siffra som TEFAF-rapporten anger.

Om vi istället tittar på samtliga auktionsföretag i Sverige. Enligt SCB fanns det år 2015 i Sverige 244 företag som bedriver auktioner i butik eller på

²² För att vara medlem kan auktionsföretag antas som ”anordnar katalogiserade antik- och konstauktioner med hög kvalitet”. Föreningen anser att de flesta auktionsföretagen som uppfyller kraven är medlemmar. Medlemmar är W.A. Bolin, Bukowskis, Crafoord Auktioner, Göteborgs Auktionsverk, Helsingborgs Auktionsverk, Probus Auktioner AB, Stockholms Auktionsverk och Uppsala Auktionskammare.

nätet.²³ Hur många av dessa som säljer konst eller i vilken utsträckning kan vi dock inte veta då det inte är möjligt att dela in SCB:s statistik på en sådan detaljerad nivå. I denna siffra ingår även auktionsföretag som exempelvis Tradera. Den totala omsättningen för dessa auktionsföretag är 1,02 miljarder kronor. Om vi utgår ifrån samma förhållande mellan nettoomsättning och auktionsomsättning som ovan (25%) blir den totala auktionsomsättningen 4,08 miljarder kronor för samtliga auktionsföretag i Sverige. De siffror vi har tillgängliga är visserligen för 2015 men de är betydligt lägre än de siffror TEFAF redovisar i sin rapport och omfattar betydligt fler försäljningar än konstförsäljningar.

Inköp av offentlig konst

Beräkningarna av den offentliga konsten bygger på statistik som kan tas fram utifrån den så kallade individuella visningsersättningen. Den innebär att konstnärer vars verk är placerade i det offentliga rummet har i många fall rätt till att få ersättning för detta. Ersättningen bygger på ett statligt anslag och är den ersättning som flest konstnärer årligen tar del av, cirka 3 800 konstnärer. Ersättning kan fås för verk som är inköpta av bland annat staten, kommuner, regioner/landsting, statliga verk (ex. SJ, Trafikverket och PRV), de flesta museer, kyrkan och samfund och bostadsbolag.²⁴

Konstverken måste dock vara bestående över minst ett år för att de ska vara ersättningsberättigade och därmed utgöra en del av statistiken vi redovisar. En tillfällig performance-föreställning eller till exempel isskulpturer är därför inte ersättningsberättigade. Bildupphovsrätt är den organisation som är ansvarig för att fördela bidraget. Definitionen för offentlig inköp är därför konstverk som är IV-berättigade. I huvudsak är det även offentliga aktörer som står för inköpen.

Metoden för att beräkna nivån på ersättningen till enskilda konstnärer bygger dels på i vilken typ av miljö det är placerat (ju fler som passerar/tar del av verket desto högre ersättning) och dels kostnaden för verket. Det innebär att Bildupphovsrätt registrerar inköpspris respektive kontraktsvärd för de offentliga konstverk som omfattas av IV-ersättningen.

Genom att summera priset för dessa ersättningsberättigade konstverk har vi gjort en uppskattning om hur mycket det offentliga köper konst för per år.

Vidare bygger Bildupphovsrätts uppgifter på att

konstnärerna själva rapporterar till deras databas. Det kan alltså ske offentliga inköp som faller utanför statistiken. Summan för offentliga inköp av konst ska därför betraktas som en lägstanivå. Bildupphovsrätt upplever dock att kännedomen om möjligheten till ersättningen är stor hos konstnärer och att rapporteringsgraden är hög. Bildupphovsrätt arbetar delvis även proaktivt med att kontakta konstnärer som de fått kännedom om saknas i registret.

Officiella statistiken fångar långt ifrån alla konstnärer

För att beräkna antalet konstnärer utgick vi ifrån Konstnärsnämndens rapport. Detta då vi anser att det har varit den mest heltäckande bilden för antalet konstnärer. Den statistik som finns tillgänglig enligt yrkesregistret hos SCB är antalet anställda bildkonstnärer 489 stycken. När det gäller antalet egenföretagare går det inte enligt yrkesregistret att separera konstnärer från flera andra kulturyrken. Siffran för egenföretagarna är 4 943 stycken. Även om vi räknar alla dessa som konstnärer inom bild och form är det sammanlagt cirka hälften av de 10 057 som ingick i Kulturnämndens rapport.

För att ytterligare sätta Konstnärsnämndens rapport i ett perspektiv går det att se hur många som är medlemmar hos Konstnärernas Riksorganisation som samlar bildkonstnär, konsthantverkare och formgivare. För att vara medlem måste man uppfylla vissa kriterier som visar på en professionalitet. För att vara medlem i Konstnärernas Riksorganisation krävs antingen att a) ha erlagt konstnärlig högskoleexamen, b) dokumenterat sig inom bild- och formkonstens område, c) är studerande vid svensk eller godkänd utländsk konsthögskola, d) innehar medlemskap i likvärdig utländsk konstnärorganisation. Antalet medlemmar i Konstnärernas Riksorganisation är idag cirka 3 500 stycken.

Alla konstnärer väljer dock inte att vara medlemmar i Konstnärernas Riksorganisation. Ser vi istället till Bildupphovsrätt som tar tillvara konstnärers upphovsrätter representerar de 8 500 upphovspersoner. Alla dessa är dock inte nu levande personer. Ser man till den så kallade IV-ersättningen som Bildupphovsrätt fördelar till nu levande personer och inte deras efterlevande är det cirka 3 800 personer som tar del av denna ersättning per år. Det

²⁴ Bland annat fastighetsbolag med enbart kommersiella lokaler, ideella föreningar, privatinköpt konst som placeras offentligt, statliga aktiebolag eller konstverk för exemplarframställning omfattas ej av IV-ersättning.

²³ Vi har ej inkluderat auktionsföretag som säljer fordon eller fisk

är den ersättningen flest konstnärer tar del av per år. Detta är dock avgränsat till de som på något sätt har gjort ett offentligt konstverk.

Bortfall inom varustatistiken

SCB är ansvarig för att sammanställa statistik för värdet av föremål som passerar den svenska tullen, vilken vi baserar avsnittet kring varuexport på. Vad ingår och vad ingår inte i denna statistik? För det första handlar det om vad som klassificeras som konstverk enligt statistiken. I de siffror som redovisas för varuexporten har det varit möjligt att urskilja konstverk som enligt statistiken beskrivs som handmålade målningar och teckningar, collage, konstgrafiska originalblad och originalsulpturer.²⁵ För det andra måste konstverken vara sålda till en utländsk köpare, vilket innebär att konstverk som är utlånade eller uthyrda till en organisation utanför Sverige således inte räknas med i statistiken.

För det tredje råder det en skillnad i hur företag som handlar internationellt behöver rapportera sin försäljning beroende på om de säljer inom EU eller ej, vilket påverkar statistiken. Företag som säljer till eller köper in ifrån ett annat EU-land är inte skyldiga att lämna uppgifter om det sammanlagda värdet under en tolv månadersperiod understiger ett visst tröskelvärde. Sedan 2015 är detta tröskelvärde satt till 4,5 miljoner kronor när det gäller export och 9 miljoner kronor när det gäller import.²⁶

För konstbranschen som består av många små företag är det rimligt att anta att det är en stor andel av företagen (exempelvis gallerier, konsthandlare och konstnärers direktförsäljning) som inte kommer upp i dessa tröskelvärden för den konst de säljer internationellt. Det innebär att statistiken troligtvis underskattar värdet av exporten och importen, detta trots att SCB genom statistiska metoder försöker kompensera för sådana bortfall. För den försäljning som sker till länder utanför EU är dock företagen skyldiga att lämna uppgifter, vilket innebär att statistiken för den delen av försäljningen har en högre kvalitet.

Reflektioner kring tillgänglig statistik för konstbranschen

För att mäta utvecklingen i konstbranschen har vi tillämpat en pragmatisk ansats och använt den data som har varit möjlig att utgå ifrån. Inom konstbranschen saknas det strukturer för att samla in data. Det kan konstateras att det delvis beror på ej tillräckligt detaljerad, och för konstbranschen anpassad, statistik som sammanställs av myndig-

heter. Men också att branschföreträdande organisationer är relativt små och att uppdatera statistik på egen hand ofta kräver en del resurser. Förhoppningsvis kan denna studie bidra till att stärka incitamenten för att samla in mer uppgifter.

Under våren 2017 släpptes den första rapporten som kartlade och mätte den norska konstbranschen. Den norska studien tar en större utgångspunkt än försäljning, vilket denna rapport har utgått ifrån. Metodmässigt är det även intressant att göra en jämförelse.

De norska förutsättningarna har varit något mer gynnsamma för att ta fram statistik. För det första finns det mer komplett data att utgå ifrån när det gäller konstområdet i Norge. Två områden där data finns tillgänglig har särskild betydelse sett till jämförelse med förutsättningarna i Sverige. Sedan slutet av 1940-talet har Norge haft en konstavgift på fem procent av försäljningspriset exklusive moms som är en lagstadgad avgift för all försäljning av konst över ett försäljningspris på 2 000 NOK. Avgiften omfattar så kallad ”offentlig försäljning” där det finns en mellanhand, dvs. inte mellan privatpersoner eller direkt från konstnärernas ateljéer. Vidare tas avgiften ut för försäljning på både förstahands- och andrahandsmarknaden. Det innebär att en mycket stor del av konstförsäljningen på så sätt registreras och har kunnat mätas.

Ett ytterligare område där den norska statistiken är mer detaljerad gäller statistiken för konstnärers näringsverksamhet. Till skillnad från i Sverige har norska Statistiska Sentralbyrån en separat kod för bildkonstnärer. Detta gör det möjligt att beräkna omsättningen för norska konstnärer.

Det kan även noteras att för den norska varuexporten av konst ställer de krav på att exportörer behöver rapportera in siffror förutsatt att priset för det föremål de exporterar överstiger 5 000 sek. Det bidrar troligtvis till ett mindre bortfall än i Sverige där försäljning inom EU inte behöver registreras för belopp under 4,5 miljoner under en tolv månadersperiod. En förklaring till att Norge hamnar relativt högt vid den internationella jämförelsen denna rapport gör.

För det andra har den norska studien haft resurser att genomföra ett flertal enkätstudier. Därigenom har de kunnat uppskatta resultat för delar av marknaden där de saknats uppgifter, bland annat kring konstnärers direktförsäljning.

²⁵ Se bilaga 2 för en mer utförlig beskrivning av KN-koderna och vad statistiken fångar och vad den inte fångar.

²⁶ Se bilaga 2 för en tabell över hur tröskelvärdena förändrats under åren.

Avslutande diskussion

Syftet med den här rapporten har varit att beskriva den svenska konstbranschen, dels utifrån de aktörer som är verksamma inom branschen och dels utifrån ekonomisk statistik som beskriver hur branschen utvecklats.

Det har varit en stor utmaning i detta projekt att försöka skapa en helhetsbild av hur det går för den svenska konstbranschen. Vi kan konstatera att det i stort saknas strukturer för insamling av data som berör konstbranschen. Det handlar dels om att kvaliteten i den offentliga statistiken är bristfällig och dels att olika typer av branschaktörer idag inte alls eller regelbundet samlar in ekonomiska data kring sina medlemmar. Att konstbranschen globalt sett är känd för att inte vara särskilt transparent bidrar till komplexiteten i projektet.

Det förhållningssätt vi haft till detta är att försöka beskriva så mycket som varit möjligt efter den statistik som ändå är tillgänglig men samtidigt vara tydlig med vad som mäts och inte mäts. Vi har därför tillåtit oss att föra en längre metoddiskussion i ett eget kapitel.

Med detta sagt ska denna rapport därför ses som ett första försök att ta mer av ett helhetsgrepp kring den svenska konstbranschen. Det vi kan konstatera är att utifrån de delar vi kunnat mäta är det överlag en uppåtgående trend. Det finns även tecken på att en ökad internationalisering inte bara märks i hur enskilda personer knyter kontakter globalt och utländska konstnärer som syns i Sverige utan även i den ekonomiska utvecklingen.

Det finns också delar i utvecklingen som pekar mer nedåtgående. Framför allt gäller det antalet konstföreningar på arbetsplatser och deras inköp till medlemslotterier. Även om den nedåtgående utvecklingen ser ut att ha avstannat något kommer det vara intressant att följa framåt och i förlängningen hur det påverkar konstlivet.

Framåt kommer det även vara intressant att följa om en uppräknings av anslagen i den statliga kulturbudgeten som aviserats tidigare i höstas kommer generera effekter för den privata delen av marknaden som denna rapport fokuserat på.

Vidare studier

Det finns många möjliga kompletterande studier som skulle kunna genomföras för att förbättra och fördjupa kunskapen om den svenska konstbranschen. Det är två studier som vi ser som mer centrala. För det första handlar det fördjupningsstudier kring galleri- och konsthandelsmarknaden för att bättre kunna göra en distinktion mellan förstahands- och andrahandsmarknaden. En studie skulle exempelvis kunna fokusera på galleriförbundets medlemmar och antingen utgå ifrån redovisningsdata eller en enkätstudie. Det skulle även vara intressant med fördjupningsstudier kring den officiella statistiken för att försöka uppskatta hur stor del som utgörs av konsthandel respektive galleriverksamhet.

För det andra skulle det vara intressant att göra en fördjupningsstudie kring konstnärerna. Det skulle kunna genomföras en enkätstudie som fokuserar på konstnärernas försäljning av konst. Bland annat hur den fördelas mellan direktförsäljning och försäljning via olika typer av förmedlare. Det skulle dels komplettera bilden som framgår i Konstnärsnämndens rapport men också fördjupa kunskapen kring första- och andrahandsmarknaderna.

Ytterligare intressanta studier skulle kunna vara att bredda perspektivet och även studera samhällsekonomiska effekter utifrån konstbranschen. Det skulle bland annat kunna handla om konstens roll i att skapa mer attraktiva miljöer eller turistekonomiska effekter. För ett par år sedan genomfördes exempelvis en turistekonomisk studie kring Konstrundan på Österlen. Där framkom att de turistekonomiska effekterna uppgick till 19,1 miljoner kronor.

Rapport

**Konstnärernas
Riksorganisation.**

Bilagor

Bilaga 1 – Konstbranschens aktörer

Det finns en mängd aktörer som på olika sätt är verksamma inom eller relaterar till konstbranschen och nedan följer en beskrivning av de mest centrala. Utgångspunkten för vilka aktörer som beskrivs är den workshop som genomfördes och andra rapporter som analyserar konstbranschen. Aktörerna har listats i bokstavsordning.

Att beskriva aktörerna på detta sätt skapar en förståelse men också begränsning. Aktörerna nedan ska ses som olika aktörroller snarare än som liktydigt med en individ eller en organisation. Det vill säga att det inte är ovanligt att en individ eller organisation kan ha flera roller, ibland samtidigt. Till exempel kan en person både vara utövande konstnär och samtidigt driva ett galleri.

Auktionsverk

Deras uppgift är att utvärdera och värdera konstverk och auktionera ut dem till kunder. Auktionsverkets inkomst består framför allt av kommission som tas ut av säljaren. Historiskt har auktionsverken fungerat som medlare mellan köpare och säljare på andrahandsmarknaden, på senare år har de även sålt verk på förstahandsmarknaden.

Biennaler

En biennial är som regel en storskalig och internationell samtida konstutställning som återkommer vartannat år där en curator sätter ihop utställningen utifrån ett särskilt tema. Den äldsta och kanske mest kända är Venedigbiennalen. I Sverige har sedan 2001 Göteborgs Internationella Konstbiennial (GIBCA) anordnats.

Bildupphovsrätt

Bildupphovsrätt i Sverige är en ekonomisk förening som tillvaratar gemensamma upphovsrättsliga intressen för verksamma inom konstnärliga områden.

Curatorer

Skapar utställningar och arbetar på så vis nära konstnären. Det är mer vanligt att en curator arbetar på frilansbasis än som fast anställd intendent.

Forskning och utbildning

Utbildningsinstitutioner och andra utbildningsverksamheter är centrala för konstnärlig produktion, som mötesplats för utbyten och utveckling av konstbranschen. Forskning och utbildning har framförallt en långsiktig påverkan på konstbranschen. Under 2000-talet har forskarutbildning i fri konst införts vid flera konstnärliga universitet och högskolor i Sverige.

Gallerister

Ett galleri är ofta den plats där ett konstverk för första gången ställs ut och kommer i kontakt med en publik. Det är alltså genom gallerierna som konstnärerna traditionellt har sålt sina verk och galleristerna får sina intäkter genom kommission för sålda verk. Utställningar på gallerier är därmed som regel avgiftsfria.

Konstföreningar

Ideella konstföreningar har en lång tradition i Sverige. De är ofta knutna till en arbetsplats och en viktig funktion är att köpa in konstverk som sedan lottas ut bland medlemmarna. Det är även vanligt att föreningarna arrangerar utställningar och andra typer av evenemang, exempelvis museibesök eller föreläsningar. I Sverige finns 800 föreningar och 200 000 personer som deltar i deras verksamhet.

Konsthandlare

Agerar främst på andrahandsmarknaden. Det finns konsthandlare som är inriktade på så kallad fine art och det finns mer massproducerad konst som säljs via exempelvis Gallerix.

Konstnären

Upphovsperson till det kreativt skapade verk som på olika sätt handlas med i konstsystemet. Konstnären kan sälja via förmedlare som gallerister eller genom egenförsäljning, exempelvis genom konstnärens ateljé eller någon typ av onlineplattform. Vanligt är att konstnärer organiserar sig genom eget företag, i en förening eller i ett kooperativ ihop med andra konstnärer.

Kritiker

Tolkar och värderar konstverk, vilket till exempel kan handla om estetik, teknisk skicklighet och om konstnärens avsikt med verket.

Mässor

Utställningar och mötesplatser där gallerister presenterar konst, till exempel Market Art Fair och Affordable Art Fair.

Offentliga museer och konsthallar

Offentliga museer tillgängliggör konst för allmänheten och har en central roll i kulturpolitiken. Museerna har samlingar för konstverk med erkänt konsthistorisk betydelse.

Till skillnad från ett museum innehåller konsthallar oftast tillfälliga utställningar och saknar egna samlingar. Utställningarna kan vara egenproducerade eller tagits in från någon annan producent. Driften kan skötas av till exempel en konstförening, av kommunen, eller privat.

Offentliga organisationer

Stat, landsting/regioner och kommuner köper konst och konstnärliga tjänster. Det kan gälla både konstnärlig gestaltning i det offentliga rummet och inköp av lös konst, det vill säga mindre och flyttbara konstverk. Inköpsprocessen ser olika ut hos olika aktörer, men ansvaret för inköp kan till exempel ligga hos kommittéer eller olika projektgrupper, även frilansande konstkonstuler verkar som inköpare av offentlig konst.

Privata museer och konsthallar

Under 2000-talet har det blivit vanligare med uppmärksammade privata initiativ till museer i Sverige, kanske framför allt i Stockholmsregionen. Driftformerna för dessa privata museer ser olika ut. Exempelvis utgör vissa ett aktiebolag och andra drivs som en stiftelse. Några exempel på privata museer/konsthallar är Artipelag, Fotografiska, Magasin 3 och Bonniers konsthall.

Privata organisationer och företag

Olika privata organisationer har sedan slutet på 1960-talet uppmuntrats av organiserade intresseföreningar att stödja konstnärlig verksamhet. Företag kan även fungera som samlare, till exempel innehar Deutsche Bank världens största företags-samling bestående av över 50 000 konstverk. Vanligt förekommande är även att byggbolag och fastighetsägare köper konstnärlig gestaltning.

Privatkunder och samlare

Privatkunder är de personer som köper konst för att pryda sitt hem. Att vara konstsamlare kräver ofta ett större kapital där konstinköp inte sällan också görs i syfte att vara en ekonomisk investering.

Rådgivare / Konstkonstuler / Konsttagenter

Rådgivarens funktion är bred men kan i grunden sägas vara som förmedlare mellan beställare och utförare. De kan även hjälpa köpare att hantera sina samlingar genom att hitta konst som möter deras olika intressen och smak. Ett annat exempel är företag som erbjuder rådgivning, det kan vara banker som i sin tur förvaltar privatpersoners förmögenheter. Då handlar rådgivningen om hur dessa banker kan investera i konst. Konsttagenter arbetar på kommission för en konstnär och fortfarande relativt ovanliga på den svenska marknaden, i USA är de vanligt förekommande.

Självorganiserade konstnärarsinitiativ / Kooperativ

Dessa är självorganiserade fria organisationer eller grupper som bland annat kan anta formen av gallerier, ateljéföreningar eller andra plattformar. Några exempel på sådana grupper i Sverige är Gnesta Art Lab, Not Quite och Galleri Syster. Bland konstsamlare har det väckts ett större intresse för denna typ av organisationer.

Ytterligare aktörer

Utöver de ovan nämnda aktörer som kan ses som de mest centrala för konstbranschen är det många andra aktörer som bygger sin verksamhet på eller är viktiga för konstbranschen. Några exempel på denna typ av aktörer listas nedan.

Arkitektkontor

Kan vara en samarbetspartner till konstnären eller fungera som beställare av konstnärlig gestaltning.

Försäkringsbolag

Det finns de bolag som specialiserar sig på att erbjuda försäkringar av konst och antikviteter.

Inredare

Köper in konst för sin uppdragsgivares räkning. Denna sorts inköp kännetecknas utöver tycke för en viss typ av konst även av att ta rumslig harmoni i beaktande.

Jurister

Konstjurister är specialiserade på de särskilda lagar och regler som är aktuella för konstnärer och aktörer som handlar med konst. Det rör bland annat frågor om upphovsrätt, copyright och följerrätt.

Materialhandlare

Butikshandel med konstnärsmaterial som exempelvis färg, dukar etcetera.

Bilaga 2 – statistiska koder

SNI-koder

Svensk näringsgrensindelning, så kallade SNI-koder, har använts som utgångspunkt för att studera vissa delar av konstbranschen. För gallerier och konsthandlare användes SNI-kod ”47783 - Specialiserad butikshandel med konst samt galleriverksamhet”. Till viss del för att studera auktionsföretag har följande SNI-koder använts; Auktioner i butik.

Varukoder

Statistik kring export och import av varor bygger på SCB:s statistik över utrikeshandel med varor. Statistiken är bearbetad efter de så kallade Kombinerade Nomenklaturen (KN), vilket är en statistisk standard som används av samtliga EU-länder. Enligt de så kallade KN Varukoder som delar in föremål i olika varugrupper. I tabellen nedan listas de koder som använts i denna rapport.

Tabell 1: Statistiska varukoder för konst enligt Kombinerade Nomenklaturen.

KN-kod	Beskrivning
97011000	Målningar och teckningar utförda helt för hand (exkl. teckningar enligt nr 4906 och handdekorerade föremål)
97019000	Collage och liknande prydnadstavlor
97020000	Konstgrafiska originalblad
97030000	Originalskulpturer, oavsett materialet

Ett företag blir uppgiftslämnarskyldigt för Intrastathandel (handel inom EU) om företaget under en 12-månadersperiod har handel som överskrider ett visst värde. Detta värde har ändrats under åren. Tabellen nedan redovisar hur detta värde ändrats under åren.

Tabell 2: Utvecklingen av tröskelvärden för intrastathandel (handel inom EU).

KN-kod	EU-export	EU-import
1995-1997	900 000 kr	900 000 kr
1998-2004	1500 000 kr	1500 000 kr
2005-2008	2 200 000 kr	4 500 000 kr

Bilaga 3 – Referenspersoner

Referensgruppen

Bildupphovsrätt: Mats Lindberg.

Konsthantverkcentrum: Marie-Louise Franzén och Agnieszka Knap.

Konstnärernas Riksorganisation, Katarina Jönsson Norling och Sanna Svedestedt Carboo.

Konstnärscentrum Öst: Bo Samuelsson, Ulrika Sparre (förstudien).

Svenska Galleriförbundet: Eva-Lotta Flach och Elisabeth Fagerstedt.

Riksförbundet för Sveriges konstföreningar: Greta Burman.

Svenska Konstnärsförbundet: Erika Rönnbäck.

Intervjupersoner

Greta Burman, förbundschef, Riksförbundet för Sveriges konstföreningar.

Cecilia Hillström, ordförande, Svenska Galleriförbundet.

Ann Magnusson, konstkonsult och vd, AM Public.

Anders Olofsson, samordnare konstansökningar, Statens Konstråd.

Rachel Tess, ordförande, Östra Skånes Konstnärsgrupp.

Jun-Hi Wennergren Nordling, konstansvarig Alma, tidigare bl. a. gallerist och co-director för Market Art Fair.

Rapporten är framtagen på uppdrag av
Konstnärernas Riksorganisation av Volante Research
Joakim Sternö (huvudförfattare), analytiker
Tobias Nielsén, senior analytiker
Grafisk form av Ebba Bonde
November 2017
www.kro.se

I SAMARBETE MED:

**.K.H.
.V.C.**
KONSTHANTVERKSCENTRUM

SK
Svenska
Konstnärsförbundet

 SVERIGES KONSTFÖRENINGAR

 Bildupphovsrätt
I SVERIGE

  **Svenska
Galleriförbundet**

STUDIEN HAR FINANSIERATS
MED MEDEL AV:

**tillväxt
verket**

Rapport

**Konstnärernas
Riksorganisation.**